

A. RAFIYEV, G. MUHAMMADJONOVA

O‘ZBEK TILI

TA'LIM RUS VA QARDOSH TILLARDA OLIB BORILADIGAN
MAKTABLARNING 4- SINFI UCHUN DARSLIK

*O‘zbekiston Respublikasi Xalq ta’limi
vazirligi nashrga tavsiya etgan*

5- nashri

„O‘QITUVCHI“ NASHRIYOT-MATBAA IJODIY UYI
TOSHKENT — 2013

UO‘K: 811. 512. 133
KBK 81.2 O‘zb-ya 71
R-15

Taqrizchilar: **N. Ahmedova** — Respublika ta‘lim markazi boshlang‘ich ta‘lim bo‘limi boshlig‘i,
F. Umarova — Toshkent viloyati PXQTMOI kafedra mudiri, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent,
L. Xodjayeva — Toshkent shahridagi 180-maktab o‘qituvchisi.

81.2 O‘zb
R-15

Rafiyev A.

O‘zbek tili: Ta‘lim rus va qardosh tillarda olib boriladigan maktablarning 4-sinfi uchun darslik / A. Rafiyev, G. Muhammadjonova. - 5-nashri. – T.: „O‘qituvchi“ NMIU, 2013. –128 b.

ISBN 978-9943-02-612-4

UO‘K: 811. 512. 133
KBK 81.2 O‘zb-ya 71

**Respublika maqsadli kitob jamg‘armasi mablag‘lari
hisobidan ijara uchun chop etildi.**

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASINING DAVLAT MADHIYASI

*Mutal (Mutavakkil) Burhonov musiqasi,
Abdulla Oripov so‘zi*

Serquyosh, hur o‘lkam, elga baxt, najot,
Sen o‘zing do‘stlarga yo‘ldosh, mehribon!
Yashnagay to abad ilm-u fan, ijod,
Shuhrating porlasin toki bor jahon!

NAQAROT:

Oltin bu vodiylar — jon O‘zbekiston,
Ajdodlar mardona ruhi senga yor!
Ulug‘ xalq qudrati jo‘sh urgan zamon,
Olamni mahliyo aylagan diyor!

Bag‘ri keng o‘zbekning o‘chmas imoni,
Erkin, yosh avlodlar senga zo‘r qanot!
Istiqlol mash‘ali, tinchlik posboni,
Haqsevar ona-yurt, mangu bo‘l obod!

NAQAROT:

Oltin bu vodiylar — jon O‘zbekiston,
Ajdodlar mardona ruhi senga yor!
Ulug‘ xalq qudrati jo‘sh urgan zamon,
Olamni mahliyo aylagan diyor!

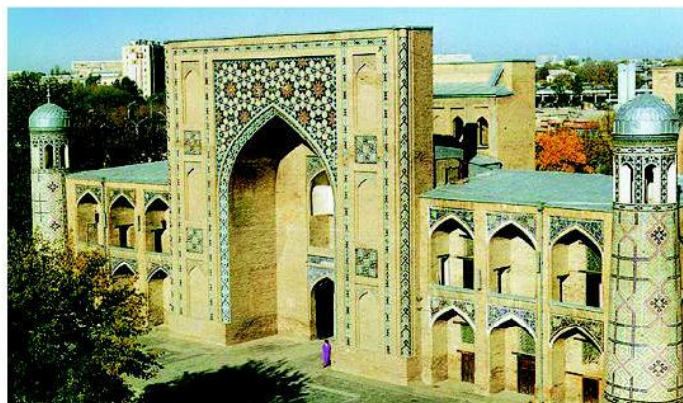
O‘ZBEKISTON — VATANIM MANIM

1- DARS

► **1- topshiriq.** Rasmlar asosida 4—5 ta bog‘lanishli gaplar tuzing. O‘z Vatanningizni qanday tasavvur qilishingiz haqida gapirib bering.

„O‘zbekiston“ xalqaro anjumanlar saroyi

Ko‘kaldosh madrasasi

► **1- mashq.** She‘rni ifodali o‘qing. Ajratib ko‘rsatilgan so‘zlar ishtirokida gaplar tuzib, ona tilingizga tarjima qiling.

VATANIM

Chaman-chaman gullarga
Sayroqi bulbullarga,
Ko‘kni quchgan uylarga
Baxt keltirgan to‘ylarga,
Quvnoq va sho‘x kuylarga,
Joydir go‘zal **Vatanim**,
Boydir **go‘zal** Vatanim...

Po‘lat Mo‘min

Muomala odobiga oid so‘zlarni yodda saqlang!

- Shahrimizga marhamat!
- Bizga qanday xizmat bor?
- Marhamat, qayerlarni ko‘rishni istaysiz?
- Xizmatingizga tayyormiz.

▶ **2- mashq.** Mehmonga kelgan do‘stingiz bilan muloqotga kirishing. Murojaat uchun berilgan so‘zlardan foydalanib dialog tuzing.

Xush kelibsiz! Marhamat qiling!

Qayerni ko‘rishni xohlaysiz? Sizni ... olib boraman, birga tomosha qilamiz.

▶ **2- topshiriq.** Matnni o‘qing, ajratilgan so‘zlarning ma‘nosini tushuntiring.

VATAN

Vatan! Nima uchun biz ona-Vatan deymiz? Chunki inson tug‘ilib o‘sgan va **yashayotgan** yer uning Vatanidir. Har birimiz Vatanimizning bir **zarrachasimiz**. Vatan inson tug‘ilib o‘sgan uydan, ko‘chadan, shahardan boshlanadi. Vatan — biz o‘ynab yurgan **tuproq**, ko‘cha. Biz qayerga bormaylik shu uyimizni, ko‘chamizni, shahrimizni **sog‘inib** qaytamiz. Bizning Vatanimiz — O‘zbekiston. O‘zbekiston biz uchun muqaddasdir.

(„Vatan tuyg‘usi“ kitobidan)

LUG'AT

vatan — родина
shahar — город
zarracha — частица

tuproq — земля
tug'ilib o'sgan — рождённый
sog'inmoq — соскучиться

1. Berilgan matnni tarjima qiling.
2. Ajratilgan so'zlarni to'g'ri talaffuz qilib, ifodali o'qing.
3. Siz Vatan deganda nimani tushunasiz, shu haqda so'zlab bering.

2- DARS

► **3- topshiriq.** Har bir qatordagi qavs ichida berilgan raqam o'rniga alifbodagi harfni qo'yib, maqollarni o'qing.

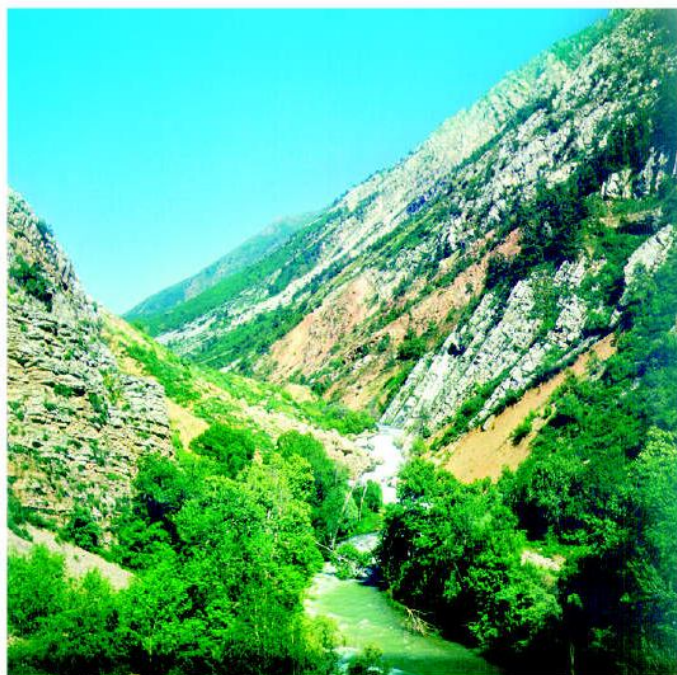
(14)na (23)urting — oltin (2)eshi(6)ing.

B(20)lbul (28)amanni se(21)ar,
Oda(12) — Va(19)ann(8).

► **3- mashq.** So'zlarni o'z o'rniga qo'yib, gaplarni to'g'ri tuzishga harakat qiling.

Vatanimizning, bir, har birimiz, zarrachasimiz. O'zbekiston, Vatanimiz, bizning. Yerlari, O'zbekiston, qazilmalarga, turli, boy, foydali. Vatanimiz, mashhur paxtasi, bilan, o'zining, pillasi. Ko'pmillatli, aholisi, Vatanimiz.

4- **topshiriq.** Matnni o‘qing va berilgan topshiriqlarni bajaring.

O‘ZBEKISTON

O‘zbekiston O‘rta Osiyoning markaziy qismida **joylashgan**. Vatanimiz keng va **bepoyon**. Vatanimizning sharqiy va janubi-sharqiy qismida Tyan-shan, Oloy, Turkiston, Zarafshon va Hisor tog‘lari bor. G‘arbiy va shimoli-g‘arbiy qismida yam-yashil vodiylar, katta daryolar, o‘rmonlar, cho‘l va sahrolar bor.

O‘zbekiston — **serquyosh** o‘lka. Yilning 250—300 kuni havo ochiq va quyoshli bo‘ladi. O‘zbekiston turli foydali qazilmalarga boy. Oltin, mis, qo‘rg‘oshin, rux, tabiiy gaz, neft kabi **foydali** qazilmalar ko‘p. Vatanimiz o‘zining paxtasi, pillasi bilan **mashhur**. Dehqonlarimiz yetishtiradigan poliz ekinlari va mevalar dunyo bozorida xaridorgir. Vatanimiz aholisi **ko‘pmillatli**. Turli millat vakillari inoq va do‘st bo‘lib yashayaptilar. Biz o‘z Vatanimizni sevamiz.

(„O‘zbekiston milliy ensiklopediyasi“dan)

LUG'AT

g'arbiy — западный
janubiy — южный
sharqiy — восточный
shimoliy — северный
keng — широкий
o'rmon — лес
sahro — степь
ruх — цинк
qazilmalar — ископаемые

qo'rg'oshin — свинец
qism — часть
mis — медь
daryo — река
cho'l — пустыня
oltin — золото
oftobli — солнечный
ko'pmillatli — многонациональный

1. Matnni tarjima qiling va o'z so'zingiz bilan so'zlab bering.
2. Ajratib ko'rsatilgan so'zlar ishtirokida gap tuzing.
3. O'zingiz bilgan shaharlar haqida hikoya qiling.

QADDRDON MAKTABIM

1- DARS

► **1-topshiriq.** Rasmlarga e'tibor berib, gaplarni o'qing. „Nechanchi?“ so'rog'iga javob bo'lgan so'zlarni topib ko'chiring.

Salom! Mening ismim Anvar. Men 24- maktabda o'qiyman. Mana mening maktabim.

Bu — Gulnora opa. U kishi bizning musiqa o'qituvchimiz. Ular to'rtinchi va beshinchi sinflarga dars beradilar.

Bu — Komila. Mening sinfdoshim. U tennis bo'yicha maktabimiz chempioni.

Komila ikkinchi marta g'olib bo'ldi.

► **1-mashq.** She'ni ravon o'qing. **k — q, x — h** tovushlarining to'g'ri talaffuziga e'tibor bering.

MAKTABIM

Ona kabi mehribon
Ilm-fanlarga makon,
Yayrab o'qiyman har on,
Qadrdonim maktabim!
Senda darslar xilma-xil
Ongim o'sar yilma-yil,
Sevinchlarga to'lar dil,
Qadrdonim maktabim!

Ilyos Muslim

BILIB OLING!

Sanoqni bildiruvchi soʻzlarga *-inchi* qoʻshimchasi qoʻshilsa, narsa-hodisalarning tartibi ifodalanadi.

Masalan: ***bir + inchi = birinchi, oʻn+inchi = oʻninchi*** kabi.

Raqamlardan keyin tartibni koʻrsatish uchun chiziqcha (-) qoʻyiladi va u ***-inchi*** deb oʻqiladi: ***18-maktab, 4-xona, 2-sentabr*** kabi.

► **2- topshiriq.** Matnni oʻqing va berilgan topshiriqlarni bajaring.

MENING MAKTABIM

Men 24-maktabda oʻqiyman. 2008- yilda maktabimiz uchun yangi bino qurildi. 3- sinfda zamonaviy binoda oʻqidik. Bu bino ikki qavatli boʻlib, yonida katta sport zali va oshxona bor. Bizning sinfimiz 2-qavatda joylashgan. 2- qavatda kutubxona ham bor.

Men maktabim bilan faxrlanaman. Chunki u juda chiroyli va mashhur. Turli tanlov va sport musobaqalarida 1- yoki 2- oʻrinlarni oldik. Yaqinda voleybol boʻyicha tumanda oʻtkazilgan musobaqada birinchi oʻrinni oldik...

LUGʻAT

shoir — поэт

tanlov — конкурс

zamonaviy — современный

joylashmoq — располагаться

faxrlanmoq — гордиться

mashhur — знаменитый

musobaqa — соревнование

1. Matn mazmuni asosida oʻz maktabingiz haqida soʻzlab bering.

2. Matndan tartibni ifodalovchi sonlarni toping va ularni soʻzlarga aylantirib yozing.
3. Maktabingizning kompyuter xonasi nechanchi qavatda?
4. Maktabingizga kelish yoʻli xaritasini chizing. Qaysi koʻcha va binolardan oʻtishingizni ayting.
5. Matnni ikki yoki uchta gap bilan toʻldiring.

► **2-mashq.** Siz ham doʻstingiz bilan muloqotga kirishing va unga javob yozing.

Men 24- maktabda oʻqiyman.

Men

Hozir 4- sinfda oʻqiyapman.

Men

Men matematika faniga qiziqaman.

Men

Uchinchi darsimiz — oʻzbek tili.

... ..

2- DARS

ESLAB QOLING!

HAFTA NOMLARINI YODDA SAQLANG!

1-kun dushanba

4-kun payshanba

2-kun seshanba

5-kun juma

3-kun chorshanba

6-kun shanba

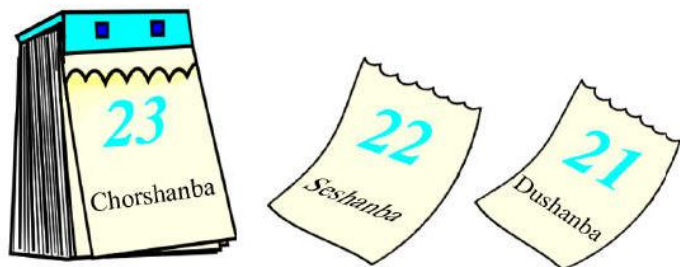
7-kun yakshanba

► **3- mashq.** Namuna asosida savollarga javob yozing.

Namuna: *Dushanba haftaning nechanchi kuni?*

Dushanba — haftaning birinchi kuni.

1. Dushanba haftaning nechanchi kuni?
2. Seshanba
3. Chorshanba
4. Payshanba
5. Juma
6. Shanba
7. Yakshanba

ESLAB QOLING!

Unli harf bilan tugagan sanoqni bildiruvchi soʻzlarga **-nchi** qoʻshimchasi, undosh bilan tugagan soʻzlarga esa **-inchi** qoʻshimchasi qoʻshiladi.

Masalan: *olti + nchi = oltinchi*, *sakkiz + inchi = sakkizinchi* kabi.

► **3- topshiriq.** Dialogda ishtirok eting va rasm asosida savollarga javob bering.

1. — Sen Azizani ko'rdingmi?
 — U kompyuter xonasida.
 — Kompyuter xonasi nechanchi qavatda?
 — Kompyuter xonasi _____ .
2. — Maktab kutubxonasi qayerda?
 — Kutubxona _____ .
3. — 4- „A“ sinfi qaysi xonada?
 — U _____ .
4. — Sport zali qayerda?
 — Sport zali _____ .

LUG'AT

maktab hovlisi — школьный двор

sport zali — спортивный зал

o'qituvchilar xonasi — учительская комната

oshxona — столовая

► **4- mashq.** Raqamlarni so'z bilan yozing. Nuqtalar o'rniga **-nchi**, **-inchi** qo'shimchalaridan mosini qo'yib ko'chiring. O'z ona tilingizga tarjima qiling.

1. Maktabim 4 ... mavzeda joylashgan.
2. Abror 16 ... maktabda o'qiydi.
3. Har haftaning 3 ... kuni ozodalik kuni bo'ladi.
4. Juma kuni 1 ... marta nota bilan ashula aytdik.
5. Oshxonaga 3 ... darsdan keyingi tanaffusda boraman.

1- DARS

BIZNING SINFIMIZ

► **1- topshiriq.** Matni o'qing, sinf jihozlarining nomini eslab qoling.

Men 4- „A“ sinfda o'qiyman. Sinfimiz 2- qavatda joylashgan.

Bu bizning sinfimiz. Sinfimiz yorug' va keng. Sinfda stol, stul, parta, kitob javoni, kiyim javoni bor. Stolda bayroqcha, taqvim, sinf jurnali turibdi. Eshik yonida yozuv doskasi va sinf burchagi lavhasi bor.

► **2-topshiriq.** Do'stingiz bilan suhbatlashing va uning savollariga to'g'ri javob bering.

- Sen nechanchi sinfda o'qiysan?
- _____.
- Nechanchi partada o'tirasan?
- _____.
- Partada kim bilan birga o'tirasan?
- _____.
- Hozir nechanchi dars?
- _____.

BILIB OLING!

Bir necha kishi tomonidan bajarilayotgan ish-harakat ma'nosi **-miz** qo'shimchasi orqali ifodalanadi.

Qiyoslang: *Men she'r yodlayapman.*

Aziz va men she'r yodlaymiz.

► **1-mashq.** Gaplarni o'qing. Ish-harakatning bir yoki bir necha shaxslar tomonidan bajarilishini farqlang. Fe'llarga **-man** va **-miz** qo'shimchalarini qo'shib, gaplarni ko'chiring.

yoza ____ .

javob bera ____ .

tozalay ____ .

yoza ____ .

javob bera ____ .

tozalay ____ .

► **2-mashq.** Quyidagi jadvalda berilgan so'z birikmalaridagi fe'llarga **-miz** qo'shimchasi qo'yib o'zgartiring.

Nima qilmoq	Nima qilamiz
Ertak o'qimoq Qo'shiq tinglamoq Yangi so'zlarni takrorlamoq Rasm chizmoq Partalarni artmoq	<i>Ertak o'qiymiz</i>

► **3-topshiriq.** She'rni o'qing va berilgan topshiriqlarni bajaring.

SINFIMIZ QO'SHIG'I

Bizlar o'ttiz bola
 Ahil-o'rtoqmiz,
 Sinfimiz qo'ynida
 Shodon-quvnoqmiz.

Darsimiz tinglaymiz
 Bir odam bo'lib,
 Qo'shiqlar aytarmiz
 Bir olam bo'lib.

Sinfimiz nomini
 Saqlaymiz toza.
 Maktabda taralgan
 Yaxshi ovoza.

Sinfimiz muqaddas
 Bilim uyimiz.
 Fan, hunar cho'qqisi
 Orzu-o'yimiz!

Po'lat Mo'min

LUG'AT

ahil — дружно
sinfirmiz qo'ynida — в классе
shodon — весело
olam — вселенная, мир

taralmoq — звучать
ovoza — слух
cho'qqi — вершина

1. Qo'shiqni jo'r bo'lib ayting.
2. **-miz** qo'shimchasini olgan fe'llarni toping va ma'nosini ayting.
3. Siz sinfda nima qilasiz?
4. Sinf nega „Bilimlar uyi“ deyilgan?
5. She'rni yodlang.

2- DARS

► **4- topshiriq.** Quyidagi savollar asosida „Charxpalak“ usulida savollarga javob yozing. Yozgan javoblaringiz asosida kichik hikoya tuzing.

1-savol. Matematika darsida nima qilasiz?

2-savol. Rus tili darsida nima qilasiz?

3-savol. O'zbek tili darsida nima qilasiz?

► **3- mashq.** Nuqtalar o'rniga kerakli qo'shimchalarni qo'shib gaplarni ko'chiring. Harakat ma'nosini bildirgan so'zlardagi **-miz** qo'shimchasining tagiga chizing.

1. Bizning sinfi... ga yangi o'quvchi keldi. 2. Hozir biz o'qituvchimiz bilan muzeyga ketayap... . 3. Bugun Anvar bilan men sinfda navbatchilik qila... . 4. O'zbek tili o'qituvchi... juda talabchan va jonkuyar. 5. Ikkinchi chorakdan boshlab hamma... qo'shimcha darsga bora... .

► **4-mashq.** Noto'g'ri yozilgan gaplarni toping, to'g'rilang va ko'chiring.

Darsda jim o'tiramiz.

She'ni hammamiz yodlayman.

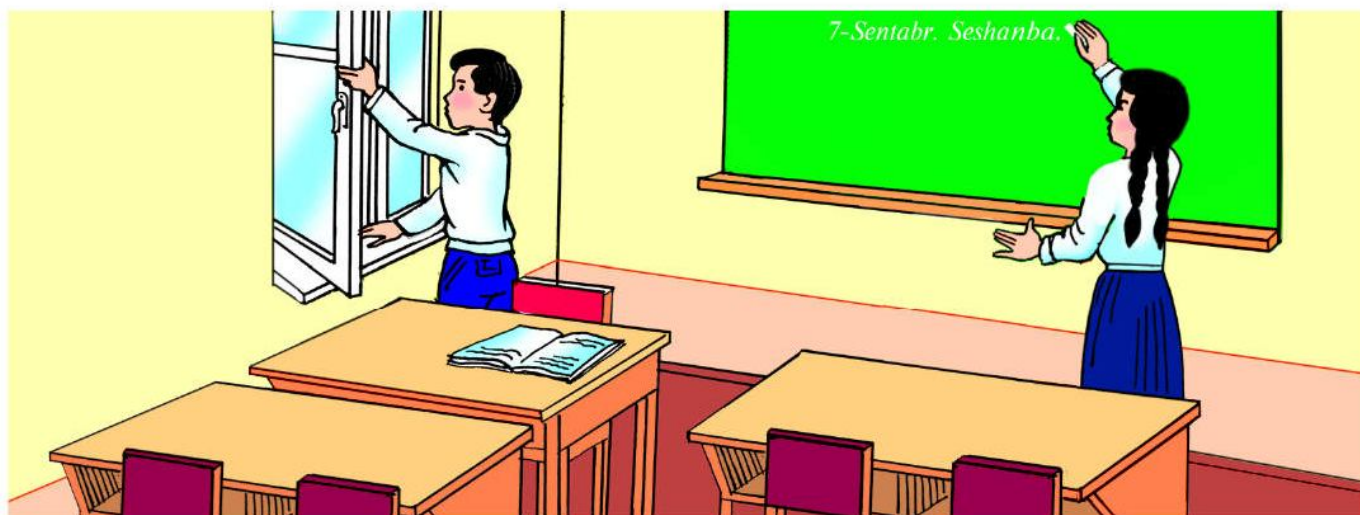
Qizlar bilan shaxmat o'ynaymizmi?

Kel, bu misolni birga yechaman.

► **5-topshiriq.** Matnni o'qing, berilgan topshiriqlarni bajaring.

NAVBATCHILAR

Bugun sinfda men bilan Anvar navbatchimiz. Men yozuv doskasiga sana va hafta kuni nomini yozib qo'ydim: 7-sentabr. Seshanba.

Avval Anvar bilan partalar ustini artamiz. Keyin dera-zalarni ochib, sinf havosini yangilaymiz.

Birinchi darsimiz — o'zbek tili darsi. Men o'qituvchimiz stolini tartibga keltirdim. Anvar kitob javonidan o'zbekcha kitoblarni olib, stolga qo'ydi. Ikkalamiz darsga kerakli ko'rgazmali qurollarni tayyorlaymiz. Darsda bulardan foydalanamiz, rasmlar asosida suhbatlashamiz. Doskaga yangi so'zlarni yozamiz. O'qituvchimizning gaplarini diqqat bilan tinglaymiz. Yozuv daftarimizga gaplarni yozamiz.

Ana, sinfdoshlarimiz kela boshlashdi. Anvar bilan ularni kutib olamiz, har biri bilan salomlashamiz. Birinchi Lobar, keyin Nodir keldi.

LUG'AT

navbatchi — дежурный
artmoq — вытирать
yangilamoq — освежить
javon — шкаф

ko'rgazmali qurol — наглядное пособие
suhbatlashmoq — беседовать
diqqat bilan — внимательно

1. Matndan tartibni ifodalovchi so'zlarni toping va ona tilingizga tarjima qiling.
2. Ot va fe'llarga qo'shilgan **-miz** qo'shimchalarining ma'nosini farqlang.
3. **-miz** qo'shimchasini olgan fe'llarga so'roq bering.
4. Ayting-chi, navbatchilar yana qanday vazifalarni bajarishni unutishdi? Daftaringizga yozing.

Sinf jihozlari nomi va qo'shimchalarini yodda tut!

Kitob javoni
Sinf burchagi
O'quv quroli
Yozuv daftari

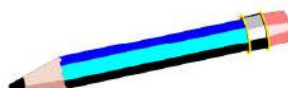
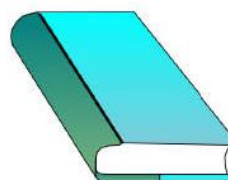
Yozuv doskasi
Sinf derazasi
O'quvchi partasi
Deraza pardasi

► **5-mashq.** Berilgan savollarga mos javoblar yozing. Tuzgan gaplaringizdagi fe'llarda **-miz** qo'shimchasini qo'llang.

1. — Kitoblaringizni qayerga qo'yasiz?
—
2. — Qalamlarni javonga joylashtirasizmi?
— Yo'q,
3. — Yangi so'zlarni yozuv daftariga yozasizmi?
— Yo'q,

► **6- topshiriq.** Topishmoqlarning javobini toping. Bu narsalardan qanday foydalanishingizni ayting. Qo'llagan fe'llaringizga **-miz** qo'shimchasini qo'shishni unutmang.

1. Ustuni yo'q,
Uydan ammo kami yo'q.
O'quv qurolim har xil,
Unda yashar do'st-ahil.
2. „K“ harfidan boshlanib,
„K“ bilan bo'lar tamom,
Ba'zan „o'qish oynasi“
Deyishar, bu qanday nom?
3. Qat-qat qatlama,
Aqling bo'lsa tashlama.
4. Sirli tayoq,
Ichi bo'yoq.
5. O'zi kichik bir narsa,
Kerak bo'lar har darsda.
Chizib qo'ysang noto'g'ri,
Yo'q qiladi bir pasda.

BIZNING UYIMIZ

1- DARS

► **1- mashq.** Rasmga qarab, savollarga javob bering.

1. Siz qaysi shaharda yoki qishloqda yashaysiz?
2. Sizing uyingiz qaysi ko'chada joylashgan?
3. Uyingiz necha qavatli?

4. Siz nechanchi qavatda yashaysiz?

5. Uyingizda qanday xonalar bor?

► **1- topshiriq.** Matnni o'qing va berilgan topshiriqlarni bajaring.

BIZNING UYIMIZ

Bizning uyimiz Bobur ko'chasida joylashgan. U ikki qavatli, 18-uy. Biz shu uyning 2-qavatida yashaymiz. Uyimizda xonalar ko'p. Mehmonxona, bolalar xonasi, yotoqxon va oshxona bor. Keng dahlizdan yuvinish xonasi, oshxona va ayvonga chiqiladi. Dahlizda kiyim javoni va katta oyna bor.

Uyimiz menga juda yoqadi. Dadam, onam, akam va men bu uyda ahil yashaymiz. Hammamiz gullarni yoqtiramiz, shuning uchun deraza tokchalarida har xil gullar ko'p. Onajonim uy jihozlarini ozoda saqlaydilar.

Akam bilan men bolalar xonasida turamiz. Bu xonada 1 ta divan, 1 ta kitob javoni, 1 ta yozuv stoli va 2 ta stul, 2 ta karavot bor. Dadajonim to'tiqushlarni yaxshi ko'radilar. To'ti qafasi ayvonimizda turadi.

LUG'AT

xonadon — квартира

dahliz — прихожая

yoqmoq — нравиться

ayvon — балкон

jihaz — утварь

tartibli saqlamoq — содержать
в порядке

to'ti — попугай

qafas — клетка

1. Matndagi raqamlarni so'zlarga aylantiring. Ularga bog'langan otlarni aniqlab, qanday ma'noni ifodalashini ayting.
2. Matndan uy jihazlarini bildiruvchi so'zlarni toping va daftaringizga ko'chiring.
3. **X** va **h** harfli so'zlarni ajratib, yozuv doskasiga ikki ustuncha shaklida yozing.
4. Mehmonxona va oshxonangizda nimalar bor?

► **2-mashq.** Nuqtalar o'rniga **x** va **h** harflaridan mosini qo'ying va so'zlarni o'qing. Keyin shu so'zlar ishtirokida gaplar tuzing.

Mi . . , sha . ar, osh . ona, a . il, me . mon . ona, alo . ida,
dara . t, . ammom, . ojat . ona, a . loq, ru . sat,
go'shtta . ta, tu . um.

BILIB OLING!

X tovushi tilning eng orqa qismidan sirg'alib chiquvchi undosh bo'lib, nisbatan qattiq talaffuz qilinadi.

H tovushi esa bo'g'izdan sirg'alib chiqadi va yumshoq aytiladi.

Qiyoslang: *shox—shoh*, *xol—hol*, *xalta—halqa* kabi.

► **2- topshiriq.** Savollarga javob bergan holda suhbatni o‘qing va davom ettiring.

— Siz hovlida yashaysizmi?

—

— Nechanchi uyda yashaysiz?

—

— Uyingizda nechta xona bor?

— Bular: ...

— Sizning xonangizda nimalar bor?

—

Ammo yo‘q.

— Sizga qaysi xona yoqadi?

— Chunki bu xona

ESLAB QOLING!

Quyida berilgan so‘zlardagi **x** va **h** tovushlarini to‘g‘ri talaffuz qilishga odatlaning!

xona

xontaxta

xizmat

dastur**x**on

i**x**cham

osh**x**ona

hovli

hahliz

hurmat

hashamatli

ishtah**h**a

mah**h**alla

Tez aytish:

Xato xabar xom xayoldan xatarli.

Hakim hashamatli hovlisidan Hoshimning xo‘rozini haydabdi.

► **3- topshiriq.** Topishmoqlarda yashiringan uy jihozlarining nomini toping va yozing. Shu soʻzlar ishtirokida gaplar tuzing.

1. Kelsangiz ham,
Ketsangiz ham,
Har zamonda qoʻl berishni,
Yoʻl berishni,
Qilmas kanda.

2. Ikki ajib qulogʻi bor,
Biri tinglar, biri soʻzlar.

3. Bir ajoyib ishxona,
Ichi doim qishxona.

2- DARS

► **3- mashq.** Oʻqing. Matn ichida kelgan savollarga javob bering. **x** va **h** undoshlari ishtirok etgan soʻzlarni alohida koʻchiring va ularni farqlashga harakat qiling.

SEN YASHAYDIGAN UY

Sen yashaydigan shaharda koʻp qavatli uylar juda koʻp. Sen ham ana shu uylarning birida yashaysan. Oʻz uyingni yaxshi koʻrasan. Sen uying atrofi ozoda, koʻrkam boʻlishini juda-juda xohlaysan. Shuning uchun ham sen va oila aʼzolaring zina va yoʻlaklarni doimo tozalaysiz. Turli chiqindilarni maxsus axlat qutilariga tashlaysizlar.

Uying atrofi toza, chiroyli bo'lsa, sen xursand bo'lasan. Boshqalar bu narsalarga beparvo bo'lganlari uchun uylari atrofida har xil chiqindilar xunuk bo'lib yotadi. Bunday joylar odamlarga yomon ta'sir ko'rsatadi.

Sen hech qachon devorlarga chizmayсан, yozmayсан. Boshqalar-chi? Ular ham ozoda, chiroyli uylarda yashashni xohlaydilar-mi? Buning uchun nima qilish kerak?

LUG'AT

ko'p qavatli — многоэтажный
atrof — вокруг
ko'rkam — красиво
xohlamoq — хотеть
yo'lak — подъезд

chiqindi — мусор
maxsus — специальный
beparvo — безразличный
ta'sir — воздействие

► **4-topshiriq.** Uyingiz xonalarida qanday ish-harakatlarni bajarishingizni **-miz** qo'shimchali fe'llar bilan to'g'ri bog'lab gaplar tuzing. Jadvalni o'z so'zlaringiz bilan to'ldiring.

Namuna: *Hammomda yuvinamiz.*

Dahlizda Ayvonda Oshxonada Yotoqxonada Mehmonxonada	ovqatlanmoq uxlamoq suhbatlashmoq dam olmoq kiyinmoq
---	--

► **4-mashq.** Berilgan xonadon rasmini diqqat bilan kuzating. Xonalarni nomlang va ularga tegishli uy jihozlarining ro'yxatini tuzing.

Namuna:

1- xona — Bolalar xonasi. Bu xonada: stol, stul, kitob javoni, kiyim javoni, kompyuter bor.

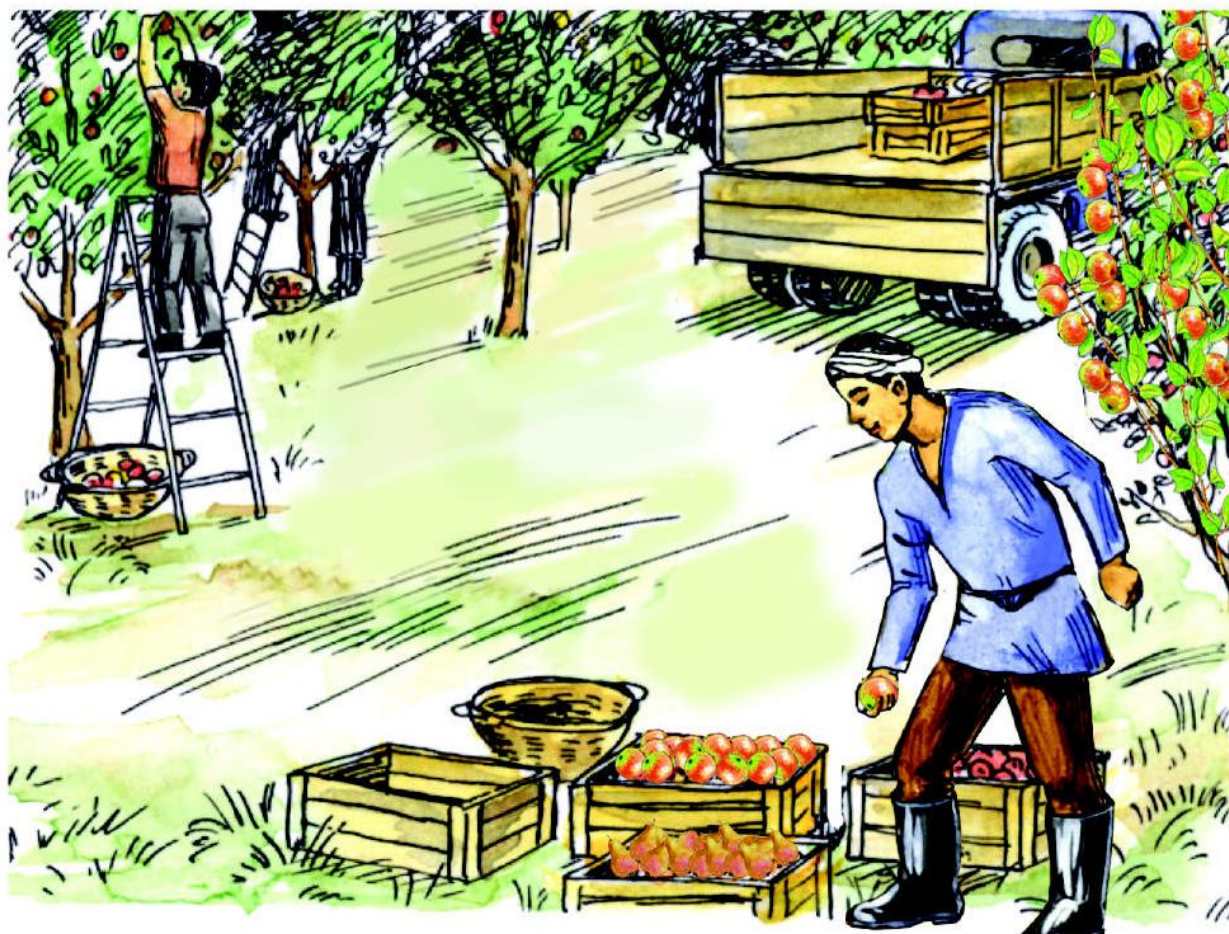

2- xona — _____ . 3- xona — _____ .
4- xona — _____ . 5- xona — _____ .

BOG'DA

1- DARS

1- topshiriq. Rasm asosida savollarga javob bering.

1. Rasmda qaysi mevali daraxtlar tasvirlangan?
2. Bog'da qanday mevalar pishgan?
3. Bog'dagi daraxtlarni kim parvarish qilgan?
4. Bog'bon bog'da nima qilyapti?

▶ **1-mashq.** Qavs ichidagi so'zlardan mosini qo'yib gaplarni ko'chiring.

1. Tumanimizda yangi (bog', gullar) yaratildi. 2. Bog'dagi daraxtlarni (ishchi, bog'bon) sug'oradi. 3. Bog'da turli (mevali, shirin) daraxtlar o'sadi. 4. Bu daraxtning olmasi juda (achchiq, shirin) va (suvli, ta'msiz). 5. Bolalar bog'ga mevali (ko'chatlar, teraklar) o'tqazdilar.

▶ **2-topshiriq.** Matnni o'qing va ajratib berilgan so'zlar ishtirokida yangi gaplar tuzing.

BOG'DA

Tog'am **qishloqda** yashaydilar. Ularning katta bog'lari bor. Men bu **bog'ni** juda yoqtiraman. U yerga turli mevali daraxtlar o'tqazilgan. Nusrat tog'am bu daraxtlarni **parvarish qiladilar**. Ularning mevasi mo'l va **totli**. Yozda bog'dan besh chelak o'rik terdik. Kuzda olma, nok va anorlar pishdi. Bog'dan **besh qop** olma, **uch quti** nok va **yigirma kilogramm** anor olindi. Bog'da dam olish juda maroqli. Chunki bog'da havo salqin va yoqimli bo'ladi. Bog'lar ko'p bo'lsa, tabiat go'zallashadi. Shuning uchun bog'larni asrash kerak.

BILIB OLING!

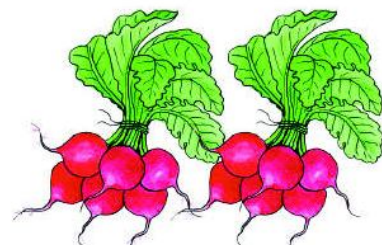
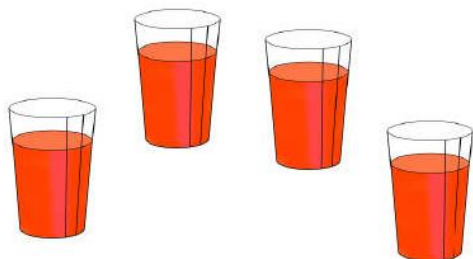
O'zbek tilida narsalarning o'lchovini ifodalash maqsadida sanoq sonlar bilan birga hisob bildiradigan so'zlar ham qo'llanadi.

Masalan: **ikki dona olma, uch quti uzum, bir piyola choy, olti kilogramm gilos kabi.**

► **2-mashq.** Gaplarni o'qing va hisobni bildirgan so'zlarni aniqlang.

1. Dala hovlimizga olti tup ko'chat o'tqazdik. 2. Bu-
vam bog'dan ikki bosh uzum uzdilar. 3. Do'kondan o'n
dona tuxum va uch yuz gramm pishloq oldim. 4. Bog'-
dagi so'rida besh nafar odam o'tiribdi. 5. Abror daraxt
tagiga ikki chelak suv quydi.

► **3-topshiriq.** Rasmlar asosida berilgan hisobni bildirgan so'zlardan mosini tanlab gaplar tuzing.

Foydalanish uchun so'zlar: *dona, quti, bog', bog'lam, chelak, tup, stakan.*

▶ **3-mashq.** Dialoglarni o‘qing, javoblardagi bo‘sh o‘rinlarni sonlar va hisobni bildirgan so‘zlar bilan to‘ldiring.

1. — Bog‘ingiz kattami yoki kichik?
— Kichikroq. Bog‘da daraxt bor.
2. — Sizga qancha uzum tortay?
— Menga uzum bering.
3. — Bog‘ingizdan qancha hosil olasiz?
— Har yili o‘rik, olma olamiz.
4. — Ko‘chatlar orasida qancha masofa qoldirish kerak?
— Ko‘chatlarni har o‘tqazish kerak.

2- DARS

▶ **4-topshiriq.** Matnni o‘qing va berilgan savollarga javob bering.

BOG‘I BOBURIY

Bobur Mirzo Hindistonga borib, u yerning sultoni bo‘libdi. Hindistonda bog‘ ko‘p bo‘lib, meva-chevaga boy yurt ekan. Boburshoh, mendan yodgor qolsin deb, ko‘rkam bog‘ yaratibdi. Dunyodagi bu eng katta bog‘ga turli yurtlardan nihollar — olma, olcha, anor, yong‘oq, o‘rik, bodom kabi yuzlab tup daraxt va gullardan olib kelib o‘stiribdi. Xalq bu bog‘ga „Bog‘i Boburiy“ deb nom qo‘yibdi. Bog‘dagi daraxtlar hosilga kirib meva beribdi. O‘n minglab qop mevalarni xalqqa tarqatishibdi. Bu bog‘da piyoz, sabzi, bodring, tarvuz ham bitibdi.

Boburshoh qovunni yaxshi ko‘rar ekan, ammo bog‘ida qovun bo‘lmabdi. Bog‘bonlar uch-to‘rt yil qovun

ekishib, hosil olishmabdi. Boburshoh juda xafa bo'libdi. Kunlardan bir kuni unga qovun keltirishibdi. Bog'bon bu qovunning „Bog'i Boburiy“da pishganini aytibdi. Ammo Boburshoh hech ishonmabdi. Chunki bu qovun juda xushbo'y va shirin ekan. Shoh bu qovunni Farg'onadan keltirishganini bilibdi va xursand bo'lib, bog'bonga hadyalar beribdi.

(„Asotir va rivoyatlar“dan)

1. Bobur Hindistonda qanday bog' barpo qildi?
2. Bu bog'ga qanday nihollar keltirildi?
3. Bog'da nima uchun qovun hosil bermadi?
4. Bobur xushbo'y qovun qayerdan keltirilganini qanday bildi?

ESLAB QOLING!

Hisobni bildirgan so'zlar o'zidan oldingi sanoq son bilan birga qancha? so'rog'iga javob bo'ladi.

Masalan: *Bog'bon bir quti (qancha?) nok keltirdi.*

▶ **4-mashq.** Qavs ichidagi so'zlardan mosini qo'yib, gaplarni ko'chiring.

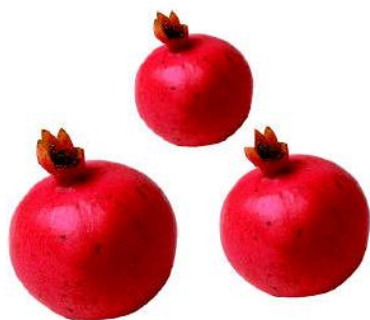
1. Bog'da besh (metr, tup) ko'chat o'stirdik. 2. Shu bog'dan besh (quti, dona) olma terishdi. 3. Uzumzor katta emas, maydoni uch (gramm, gektar) edi. 4. Yangi bog'dan mehmonlarga ikki-uch (quti, kilogramm) olma, besh-olti (dona, hovuch) anor keltirishdi. 5. Uyimizdan yuz (nafar, metr) narida katta bog' bor.

► **5- mashq.** Tasvirlar asosida bog'dagi ishlar to'g'risida hisobni bildiradigan so'zlarni qo'llab namunadagidek dialoglar tuzing.

Namuna: — *Bolalar nima qilishyapti?*
— *Bolalar qushlar uchun in qurishyapti.*

► **4- topshiriq.** Topishmoqlarni o'qing va javobini toping.

1. Mayda, yoqutday qizil,
Shirin, nordon, xilma-xil.
Qalin, taxir po'sti bor,
Hamma yerda do'sti bor.

2. Marjon-marjon, yumaloq.
Yaproqlari shapaloq.
Qora, qizil, sariq, oq,
Yeb ko'rmassdan o'ylab top.

3. Ko'k tugmacha, pishsa sariq,
Shirin-shakar: ichi tariq.

4. U yog'i tog', bu yog'i tog',
O'rtasida sariyog'.

► **5-topshiriq.** She'ni ifodali o'qing, ko'p bo'g'inli so'zlarni to'g'ri talaffuz qiling.

AHD QILGANDIM

Bobom ekkan olmadan
To'yib-to'yib yeganman.
Shunda ahd qilib dildan
Nihol ekay, deganman.
O'tqazdim turli ko'chat,
Kelganda kulib bahor.
Yoz bo'yi qildim mehnat,

Har kim havas-la boqar.
Olmam pishar va guli
Bo'lar senga poyandoz.
Ochilib bahri diling
Orom topsang sen biroz,
Maqtamasdan bog'bonni
Eslab qo'ysang yetadi.

Narimon Orifjonov

Uyga vazifa: Yuqoridagi she'r mazmuni asosida kichik hikoya tuzing.

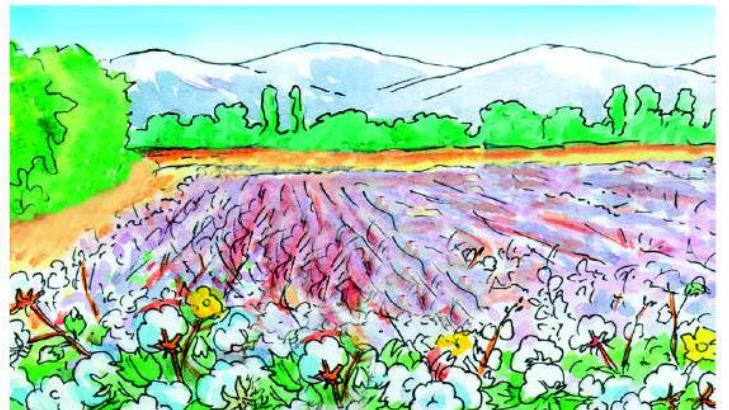
KUZGI ISHLAR

1- DARS

► **1- topshiriq.** Rasmlardagi yoz va kuz fasllarini qiyoslang. Rasmlar tagidagi matnlarni o'z gaplaringiz bilan to'ldiring.

Kunlar isiydi. Mevalar pishadi. Bolalar oromgohlarda dam oladilar. Ko'lda maza qilib cho'miladilar.

Polizda qovun va tarvuz pishadi. Dalada paxtalar oppoq bo'lib ochiladi. Havo soviy boshlaydi. Daraxtlarning barglari sarg'ayadi. Hosil yig'ib olinadi.

► **1-mashq.** Chiziqchalar o'rniga kerakli so'zlarni qo'yib matnни ko'chiring.

Foydalanish uchun so'zlar: *sovuq, salqin, issiq, mevalar, sabzavotlar, to'kiladi, sarg'ayadi, uchib, qushlar.*

1. O'zbekistonda yoz juda bo'ladi. 2. Kuz kelganda havo bo'ladi. 3. Faqat yozda emas, kuzda ham pishadigan, bor. 4. Kech kuzga borib daraxtlar bargi va 5. issiq o'lkalarga ketadilar.

LUG'AT

issiq — жарко

salqin — прохладно

mevalar — фрукты

sabzavotlar — овощи

kech kuz — поздняя осень

sarg'aymoq — желтеть

to'kilmoq — выпадать

uchmoq — летать

ESLAB QOLING!

S va **h** harflarining birikishidan hosil bo'lgan **sh** undoshi tilning oldingi qismidan sirg'alib chiqadi va yumshoq talaffuz qilinadi.

Ammo tilning orqa qismida hosil bo'ladigan unli va undoshlar bilan yonma-yon kelganda qattiq aytiladi. Qiyoslang: **shamol** — **shox**, **shirin** — **qishloq** kabi.

Quyidagi so'zlardagi **sh** tovushini to'g'ri talaffuz qilishga odatlaning!

shahar

shakar

sholi

yumshoq

shamol
ishla
pishdi
mashhur
shudgor

qo'shiq
xashak
qush
qoshiq
sho'x

► **2- topshiriq.** Matnni o'qing va berilgan topshiriqlarni bajaring.

BUG'DOY

Bug'doy yurtimizning asosiy boyliklaridan biri. Bug'doy kuzda ekiladi. Uni ekishdan oldin yer shudgor qilinadi. Bug'doy qishi bilan yer ostida unadi. Boshhoqlar to'lishganda hosilni yig'ish boshlanadi. Bug'doy tegirmonga tushguncha dehqonlar katta mehnat qilishadi.

Bug'doy inson uchun eng kerakli ne'mat. Chunki bug'doy unidan non pishiramiz. Non — dasturxonimiz ko'rki.

LUG'AT

boylik — богатство
ekmoq — сеять
shudgor — пашня
tegirmon — мельница

yer ostida — под землей
unmoq — расти
boshhoq — колос
yig'ish — сбор

1. Matndan **sh** harfi bo'lgan so'zlarni toping va bu so'zlarni to'g'ri talaffuz qiling.
2. O'zbekiston gerbida nima uchun bug'doy boshog'ining tasviri tushirilgan?
3. Bug'doydan nimalar tayyorlanadi?
4. Bug'doy qachon ekiladi?

► **2-mashq.** Rasmlar asosida „Nima qilishadi?“ so‘rog‘iga javob bering, mazmunga mos fe‘llarni topib qo‘ying va gaplarni ko‘chiring.

Foydalanish uchun fe‘llar: joylanmoq, *termoq*, *saqlamoq*, *uzmoq*.

1. Kuzda bepoyon dalalardagi

... .

2. Yig‘ib olingan

,

omborlarda

3. Bog‘dan uzilgan

qutilarga

4. Polizdan

,

... .

► **3-topshiriq.** So‘zlardagi **sh** tovushini to‘g‘ri talaffuz etib, she‘rni o‘qing. Kuz faslini ifodalovchi so‘zlarni topib, ona tilingizga tarjima qiling.

KUZ

G‘ir-g‘ir shamol yeladi,
Buni hamma biladi.

O‘giradi yelga yuz:

— Marhamat! Kel,
oltin kuz!

Maktab borar qiz-o‘g‘il,
Qo‘lda kitob hamda gul.

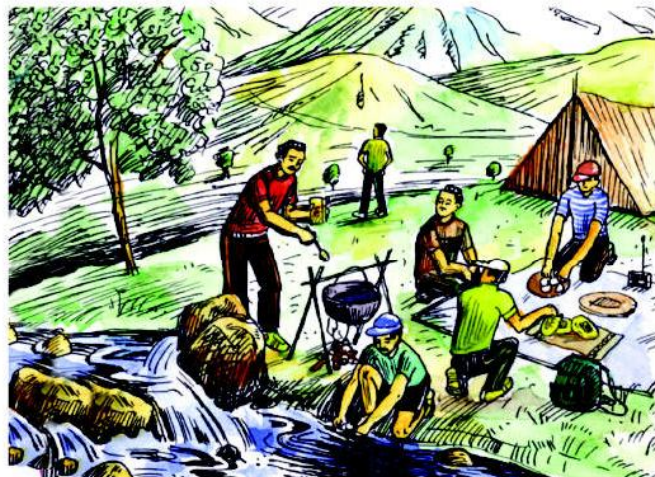
Oltin oqar daladan,
Tong yorishgan palladan.

Sarg‘ayadi ko‘katlar,
Barg to‘kadi daraxtlar.
Hosil yig‘ib olinar,
Qishga zamin solinar.

Shukur Sa‘dulla

2- DARS

▶ **3- mashq.** O'qituvchingiz yordamida rasmlarda tasvirlangan narsalar haqida so'roq bering va gaplar tuzing. Tuzgan gaplaringizni ko'chirib yozing.

▶ **4- topshiriq.** Matnni o'qing, so'zlardagi **sh** harfining talaffuziga e'tibor bering. Matndagi savollarga javob yozing.

QARG'A VA ZOG'CHA

Ular o'lkamizga kuz kirishi bilan uchib kelishadi. Ularning osmonda gala-gala bo'lib uchishini ko'rganmisiz? Xo'sh, qayerga qo'nib, qayerlarda yashashini bilasizmi?

Kuzda uchib kelgan qarg'a va zog'chalar dala hamda bog'larda yashashadi. Chunki shu joylarda ular o'z „vazi-

fa‘larini bajarishadi. Ayting-chi, bu qushlar qanday foyda keltirishadi?

Bilasizki, yozda har xil hasharotlar ko‘payadi. Ular sovuq tushishi bilan tuproqqa, xashak va xazonlar orasiga yashirinib olishadi. Keyin shu joylarda in qo‘yishadi. Qarg‘a va zog‘chalar ana shu hasharotlarni terib yeyishadi. Shudgor qilingan dalalarni tozalab berishadi.

LUG‘AT

o‘lka — край

gala-gala uchmoq — лететь
стаей

qo‘nmoq — присесть

chunki — потому что

hasharot — насекомое

xashak — сено

in — гнездо

qarg‘a — ворона

zog‘cha — галка

► **4-mashq.** Meva va poliz ekinlarining nomlarini ajratib yozing va ona tilingizga tarjima qiling.

Qovoq, behi, qovun, anor, xurmo, piyoz, olxo‘ri, olma, shaftoli, tarvuz, nok, uzum, pomidor, sholg‘om, kartoshka, sabzi, karam, bodring.

Kuzgi meva va poliz mahsulotlarining nomlarini yod oling!

► **5- topshiriq.** Topishmoqlarning javobini toping va shu soʻzlar ishtirokida kuzda pishadigan meva va sabzavotlar hamda kuzgi ishlar haqida gaplar tuzing.

1. Kichkina dekcha,
Ichi toʻla mixcha.

2. Yer tagida oltin qoziq.

3. Tir-tir etib ishlaydi,
Tirnoq-la yer qaziydi.

4. Yurar tekis egatdan,
Barmoqlari poʻlatdan,
Yelkasida qopi bor,
Katta temir savatdan.

Tez aytish:

Shokir shamolda sholini shopirdi.

Qishda kishmish pishmasmish, kishmish pishsa qishmasmish.

► **5-mashq.** Boʻsh kataklarga kerakli harflarni qoʻyib, kuzgi meva va sabzavotlarning nomini toping. Keyin meva nomlarini chap ustunga, sabzavot nomlarini oʻng ustunga yozing.

U□u□, sh□lgʻ□m, sa□i□soq, n□k, ka□a□, q□vu□,
b□h□, la□la□i, qo□o□, y□ngʻ□q, a□j□r, a□o□, t□rp,
t□r□uz, x□r□o.

BOZORDA

1- DARS

► **1-topshiriq.** Meva va sabzavotlar nomini qo'yib, bozordan nimalardan qancha olganligingizni ayting.

bir dona

ikki kilogramm

ikkita

bir chelak

► **1-mashq.** Bozordagi meva, sabzavot va boshqa mahsulotlar haqida namunadagidek gaplar tuzing va ko'chiring.

Namuna: — *Sizga bu olmadan necha kilogramm kerak?*
— *Menga shu olmadan ikki kilogramm bering.*

► **2-topshiriq.** Matnni o'qing, Yulduz bozordan nimalar olganligini aytib bering.

Yulduzning dadasi bilan oyisi sayohatga ketishgan. Yulduz uyda buvisi bilan qoldi. Bugun oyisi bilan dadasi qaytib kelishadi. Buvi va nabira bugungi kunga bayram dasturxonini tayyorlashmoqchi. Ular somsa va palov pishirishmoqchi. Darsdan keyin Yulduz va buvisi bozorga borishmoqchi. Yulduz uyga kelganida buvisi kasal edi. Bozorga Yulduzning o'zi boradigan bo'ldi. Buvisi nabirasiga bozordan narsalarni qanday xarid qilish haqida maslahatlar berdi:

1. Sotib olmoqchi bo'lgan narsalarningning ro'yxatini yozib ol.

2. Bozorda xushmuomala bo'!
3. Faqat o'zingga yoqqan meva va sabzavotning narxini so'ra.
4. Meva va sabzavotning sifatiga e'tibor ber.

LUG'AT

sayohat — путешествие

xarid qilish — покупка

qaytmoq — вернуться

xushmuomala — вежливый

► **2-mashq.** Savol va javoblardagi nuqtalar o'rniga kerakli so'zlarni qo'yib ko'chiring va suhbatni davom ettiring.

- Bozorga oying bilan ...?
- Yo'q, ... bilan bordim.
- Nimalar sotib ... ?
- ... va ... oldik.

- Uzum ... so‘m ekan?
- Uzum ... so‘m ekan.
- Rahmat, men ham ... olmoqchiman.

► **3-topshiriq.** Berilgan so‘zlardan foydalanib, bozor uchun ro‘yxat tuzing.

Foydalanish uchun so‘zlar: mevalar, sabzavotlar, ko‘katlar, 2 kilogramm go‘sht, 3 kilogramm guruch, bir kilogrammdan pomidor va bodring, 1 kilogramm bulg‘or qalampiri, 200 gramm ziravor...

2- DARS

► **3-mashq.** Nuqtalar o‘rniga qavs ichidagi so‘zlardan mosini qo‘yib gaplarni o‘qing va ko‘chiring.

1. Bir bog‘ ... (olma, anor, kashnich) kerak. 2. Biz bozordan 2 kilogramm ... (limon, olma, qalampir) sotib oldik. 3. Menga 3 kilogramm ... (piyoz, ukrop, zira) bering. 4. Dasturxonga 5 dona ... (suzma, anor, limon) qo‘ying.

► **4-topshiriq.** She‘rni o‘qing va mazmunini so‘zlab bering.

QOVUN

Obinovvot qovunman,
 Bitta tishlab ovun, ma.
 Nega bo‘ldim men nomdor?
 Chunki choponim guldor.
 Yonbosh qilib yotaman,
 Shirin o‘yga botaman.
 Xayolimda odamlar —
 Bozorda meni tanlar.

Anvar Obidjon

► **4-mashq.** Nuqtalar o‘rniga savollarga mos javoblar topib qo‘ying va suhbatni davom ettiring.

— Amaki, olmangiz qanchadan?

—

— Olma shirinmi (nordonmi)?

— Marhamat, ...

— Rahmat, sakkiz yuz so‘mdan berasizmi?

—

— Necha ... tortay?

— ... torting.

► **5-mashq.** O‘zingiz bilgan meva, sabzavot va boshqa mahsulotlarning nomini alohida ustunchalarga joylashtirib yozing.

Mevalar

Sabzavotlar

Sut mahsulotlari

► **5-topshiriq.** Topishmoqlarni o‘qing va javobini toping.

Makonidir dalalar,
Yer tagida bolalar.

Yapaloq buva ichkarida,
Soqollari tashqarida.

Pak-pakana bo‘yi bor.
Yetti qavat to‘ni bor.

OSHXONADA

1- DARS

► **1-topshiriq.** Matnni o'qing va mazmunini so'zlab bering. Savollarga berilgan so'zlardan foydalanib javob bering.

Bu o'zbek milliy taomlari oshxonasi. Oshxonada doimo odam ko'p. Nonushtaga issiq somsa yoki pishloq olish mumkin. Bu yerda go'shtli, kartoshkali, qovoq somsalar bor. Ularning hammasi mazali. Osh-pazlar osh damlaydi. Ko'rada kabob pishiradi. Moxora, sho'rva, mastava, moshxo'rda kabi suyuq ovqatlar, palov, manti kabi quyuc ovqatlar ham bor. Bu yerda hamma ovqatlar mazali tayyorlanadi.

LUG'AT

doimo — всегда
osh damlamoq — ГОТОВИТЬ ПЛОВ
nonushta — завтрак
ko'ra — мангал
mazali — ВКУСНЫЙ
suyuq — жидкий

1. Siz qaysi oshxonada ovqatlangansiz?
2. Sizga qanday milliy taomlar yoqadi?
3. Oilangizda qanday milliy taomlar tayyorlanadi?
4. Siz boshqalarga qanday taomlarni tavsiya qilasiz?

Foydalanish uchun so'zlar: *mazali, lazzeatli, chuchvara, manti, osh, mastava, suyuq ovqat, quyuq ovqat, choy, sharbat, mineral suv.*

► **1-mashq.** Nuqtalar o'rniga kerakli so'zlarni qo'yib, gaplarni ko'chiring.

1. Maktab oshxonasida ..., ..., ..., ... tayyorlanadi.
2. Nonushtaga biz ..., ..., ... olamiz.
3. Tushlikda men ... yedim, ... ichdim.
4. Nargiza ... va ... oldi.
5. Bugun men va Guli ... navbatchimiz.

► **2-topshiriq.** Nuqtalar o'rniga **v** harfini qo'yib, so'zlarni ko'chiring. **v** harfini to'g'ri talaffuz qiling.

O...qat, sho'r...a, qah...a, sha...la, chuch...ara, masta...a, me...a, sabza...ot, qo...urdoq, ...afli, qo...un, tar...uz, la...lagi, palo..., su....

► **2-mashq.** Birinchi ustundagi soʻzlarni ikkinchi ustundagi soʻzlarga toʻgʻri bogʻlab gaplar tuzing va koʻchiring.

Namuna: — Men palov yeyman.
— Siz-chi?

Nima? Nimani?

choy
non
suv
shoʻrva
pishloq

Nima qilasiz?

yemoq
pishirmoq
ichmoq
olmoq
qaynatmoq

2- DARS

► **3-topshiriq.** Matnni oʻqing, v tovushi qatnashgan soʻzlarni toʻgʻri talaffuz qiling. Matn mazmuni asosida savollarga ogʻzaki javob qaytaring.

OSHXONA NAVBATCHISI

Sinfimizdan ikki o'quvchi maktabimiz oshxonasida navbatchi bo'ladi. Navbatchilar sinfimiz uchun ajratilgan stollarni artadilar. Tozalangan stollarga avval non hamda sharbatlarni qo'yib chiqadilar. So'ngra qoshiq va piyalarni tarqatadilar. O'quvchilar kelib stullarga o'tirganlaridan keyin ovqatlarni dasturxonga keltirib qo'yadilar.

Bugun tushlikka mastava va qovurilgan kartoshka berishdi. Biz ishtaha bilan ovqatlandik. Ovqatdan keyin idishlarni yuvish xonasiga olib boramiz. Navbatchilar oshxonadagi tartib-intizomga javob beradilar.

LUG'AT

navbatchi — дежурный
tarqatmoq — раздавать
ajratilgan — отведённый

tushlik — обед
qoshiq — ложка
ishtaha bilan — с аппетитом

1. Maktabingiz oshxonasi qanday? U qayerda joylashgan?
2. Bugun nimalar yedingiz va ichdingiz?
3. Oshxonada qanday taomlar tayyorlanadi?

▶ **3-mashq.** Oshxona qoidalari bo'yicha savollarga javob qaytaring. Nuqtalar o'rniga berilgan so'zlardan mosini qo'yib, gaplarni ko'chiring. Qoidalarni to'ldiring.

Oshxonada nimalarga e'tibor berish kerak?

- A) Ovqat olish uchun ... turish kerak.
- B) Ovqatni ... yeyish lozim.
- D) Ovqatlanib bo'lgach ... yig'ishtiring.
- E) Ovqatlanish paytida ko'p

Foydalanish uchun so'zlar: *to'kmasdan, gapirmang, navbatga, idishlarni.*

► **4- topshiriq.** Rasm asosida suhbatlashing va kichik hikoya tuzing.

Namuna: *O'quvchi:* — Menga bitta shirin kulcha bilan shirin choy bering.

Sotuvchi: — Marhamat, oling.

► **4- mashq.** Savol va javoblardagi bo'sh o'rinlarni o'z so'zlaringiz bilan to'ldiring.

— ...

— Ha, mastava bor. Qatiq solib beraymi?

— ... , ikkita ... ham

— Marhamat, bu mastava va somsa sizga. Nima ichasiz?

— Bir choynak

— Mana, ko'k choy. Yana nima istaysiz?

— ...

— Yoqimli ishtaha! Osh bo'lsin!

— Rahmat.

KIYIM DO'KONIDA

1- DARS

► **1-topshiriq.** Rasm asosida kiyim do'konidan nimalar olganligingiz haqida namunadagidek gaplar tuzib suhbatlashing.

- Namuna: — Kiyim do'konidan nima oldingiz?
— Do'kondan ko'ylak oldim.
— Qanaqa ko'ylak oldingiz?
— Oq ko'ylak oldim.

► **1- mashq.** Nuqtalar o'rniga berilgan so'zlardan mosini qo'yib gaplarni ko'chiring.

1. Kiyim do'konida ipak ... ko'p.
2. Sizga ... kiyim yarashadi.
3. Dugonam yozda boshiga qalpoq kiyadi.
4. U ... palto kiyishni yoqtiradi.
5. Menga ... rangli ... paypoq bering.

Foydalanish uchun so'zlar: *ko'k rangli, to'rtli, jun, qora, qizil, ko'ylaklar.*

BILIB OLING!

O'zbek tilida narsalarning rangini ifodalashda *oq, yashil, ko'k, sariq, qizil, qora* kabi sifatlar ishlatiladi. Rang-tus bildiruvchi bu sifatlar otlar bilan „sifat + ot“ qolipida bog'lanadi. Masalan: *Do'kondan oq ko'ylak sotib oldim. Sizga qizil palto yoqdimi?*

► **2- topshiriq.** Matnni o'qing, „sifat + ot“ bog'lanishli so'z birikmalarini topib, ular ishtirokida yangi gaplar tuzing.

KIYIM DO'KONIDA

Ko'chamizda yangi kiyim do'koni ochildi. Dadam, oyim va men do'konga bordik. Do'konning ichi keng va yorug' edi. Do'konda turli rangli ko'ylak, shim, palto va kastumlar ko'p. Milliy va zamonaviy kiyimlarni ko'rib havasim keldi. Avval oyim ko'ylak tanladilar. Ko'k ko'ylak oyimga yarashdi, u oq yoqali, chiroyli edi. Dadam qora

shim sotib oldilar. Menga oq ko'ylak va qora shim olib berishdi. Kiyim do'koni menga juda yoqdi. Do'kondan o'zingizga yoqqan kiyimni sotib olishingiz mumkin.

LUG'AT

kiyim — одежда
yoqali — с воротником
shim — брюки

milliy — национальный
zamonaviy — современный
yoqmoq — понравиться

► **2-mashq.** Savollarga mos javob yozing va ularda „sifat + ot“ bog'lanishli birikmalarni qo'llang.

1. — Bilasizmi, milliy ko'ylaklar qaysi do'konda sotiladi?

_____.

2. Sizga qanday rangli ko'ylak kerak?

_____.

3. O'quvchilar qanday rangli kiyim kiyishadi?

Qiz bolalar _____.

O'g'il bolalar _____.

4. Siz shu qizil paltoni olmoqchimisiz?

_____.

► **3-mashq.** Partadoshingizning kiyimlari rangi to'g'risida namunadagidek gaplar tuzing.

Namuna: *Bobur oq ko'ylak va qora kastum kiygan.*

2- DARS

► **3-topshiriq.** Suhbat namunasini davom ettiring va rollarga bo'lib o'qing.

— Aziz, yozda qanday kiyim kiyasan?

— Yozda paxtali ko'ylak, oq kepka kiyaman.

- Qishda-chi?
- Qishda jun paypoq, qalin palto kiyaman.
- Qanday rangli kiyimlarni yoqtirasan?
- Menga oq va sariq rangli kiyimlar yoqadi.
- Sen kuzda qanday kiyimlar kiyasan?
- ...

► **4-mashq.** Gapnlarni o'qing, „sifat + ot“ bog'lanishli so'z birikmalarini daftaringizga ko'chiring va ona tilingizga tarjima qiling.

1. Qizlarga atlas ko'ylak yarashadi.
2. Akam oq ko'ylak kiyishni yoqtiradi.
3. U qishda jundan tikilgan qalpog'ini kiyadi.
4. Abror charm qo'lqopini kiyishni unutibdi.
5. Qizcha hovliga qalin paltosini kiyib chiqdi.

► **4-topshiriq.** Tayanch so'zlardan foydalanib, rasmda berilgan kiyimlarning qanday materiallardan tayyorlanishi to'g'risida o'zaro suhbatlashing.

Tayanch so'zlar: *chit, atlas, adras, ipak, shoyi, jun, charm, qorako'l, paxta, drap, ip.*

ESLAB QOLING!

Narsalarning nimadan tayyorlanganligini ifodalashda shu material nomini bildiruvchi soʻzlar qoʻllanadi. Bu soʻzlar qanday? soʻrogʻiga javob berib, gapda sifat vazifasida keladi.

Masalan: *Munisa boshiga shoyi (qanday?) roʻmol oʻradi. Doʻkondan charm (qanday?) qoʻlqop sotib oldim.*

► **5- mashq.** Ustunchalardagi soʻzlarni oʻqing, bir-biriga mos keladigan soʻzlardan „sifat + ot“ bogʻlanishli soʻz birikmalari tuzing va ular ishtirokida gaplar tuzing.

yashil	koʻylak	qizil	qalpoq
shoyi	karavot	qogʻoz	doʻppi
yogʻoch	roʻmol	jun	nimcha
ipak	ot	paxta	chopon
temir	paypoq	adras	qoʻlqop

► **5- topshiriq.** Sheʼrni oʻqing va mazmunini qayta soʻzlab bering.

KIYIM-BOSH

Kiyim-boshing qandayligi

Kiyishingda.

Kir-chirlardan sen oʻzingni

Tiyishingda.

Ip-ipakli boʻlishda

Emas-ku gap,

Tozalikda, yechinganda

Sabring tugab,
Har yerga bir tashlayvermay
Ilib qo'ysang,
Yaxshi bo'lar, bu odobdan,
Bilib qo'ysang.

Tolib Yo'ldosh

SPORT, SPORT, SPORT!

1- DARS

► **1-topshiriq.** Matnni o'qing. Ajratib ko'rsatilgan so'zlarning ma'nosini izohlang.

Sport sog'liqni mustahkamlaydi. Har bir kishi sport bilan **shug'ullanishi kerak**. O'g'il bolalar futbol, kurash, boks bilan shug'ullanishni yaxshi ko'radilar. Qizlar ko'proq gimnastika, tennisni tanlaydilar. Aytgandek, shaxmat va shashka ham **sport o'yinlari**. Ko'chada bekinmashoq, quvlashmashoq **o'ynaganda** siz yugurasiz. Arqon o'ynaganda sakraysiz. Bunday o'yinlarni o'ynash juda **foydali**. Shunda **tana a'zolaringiz** o'sadi, **baquvvat** bo'ladi. Shuning uchun sportni seving! Sportning biror turi bilan doimo shug'ullaning!

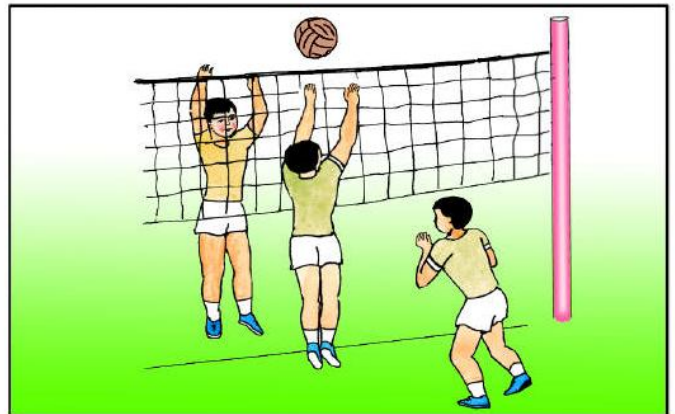
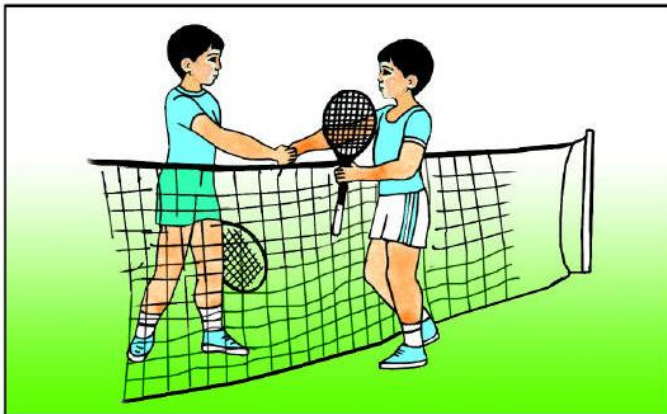
LUG'AT

chiniqmoq — закаляться
shug'ullanmoq — заниматься
aytgandek — кстати
tanlamoq — выбрать

sport turi — вид спорта
foydali — полезный
tana a'zolari — части тела
baquvvat — сильный

► **1- mashq.** Rasmlarda tasvirlangan sport turlari haqida namuna-dagidek gaplar tuzing.

Namuna: *Bu rasmda kurash sporti tasvirlangan. Uning vatani O'zbekiston. Men kurashni yoqtiraman.*

BILIB OLING!

Harakat nomlari **-(i)sh** qo'shimchasi vositasida ifodalanadi. Masalan: *sakrash*, *suzish*, *o'ynash*, *chopish*, *to'p urish*, *mashq qilish* kabi.

► **2- topshiriq.** Kim sportning qaysi turi bilan shug'ullanadi? Ro'yxatni to'g'ri tuzing va davom ettiring.

1. Muhammadqodir Abdullayev	tennis
2. Mirjalol Qosimov	shaxmat
3. Rustam Qosimjonov	boks
4. Iroda To'laganova	futbol
5. ...	

► **3- topshiriq.** Qo'l harakati bilan bajariladigan sport turlarini bir ustunga, asosan oyoq vositasida bajariladiganlarini esa ikkinchi ustunga yozing.

► **2- mashq.** Nima qayerda o'tkaziladi? savoliga javob topib, gaplar tuzing. Ro'yxatni davom ettiring.

Namuna: *Xokkey muz ustida o'tkaziladi.*

tennis	maydon
suzish	ring
futbol	basseyn
boks	kort

2- DARS

► **4- topshiriq.** Savol-javoblardagi bo'sh o'rinlarga mos so'zlar topib to'ldiring va dialogni davom ettiring.

- ... badantarbiya qildingmi?
- Ha, ertalab O'zing-chi?
- ... to'garagiga qatnashaman.
- Men ham qatnashmoqchiman.
- Yur, ... murabbiy ... tanishtiraman.

▶ **3- mashq.** Berilgan soʻzlardan mosini qoʻyib gaplarni koʻchiring.

1. Maktabimizning ... katta va chiroyli. 2. Zalda ... , ... , ... kabi anjomlar bor. 3. ... yordamida biz turli mashqlarni bajaramiz. 4. Sinfimiz oʻquvchilari ... , ... , ... , ... bilan shugʻullanadilar. 5. Sport musobaqalari bizlarni ... va

Foydalanish uchun soʻzlar: *toʻp, tayoqcha, tennis, chiniqtiradi, qoʻlqop, taekvando, sport zali, boks, gantel, doʻstlashtiradi, kurash.*

ESLAB QOLING!

Sport turlarining nomlariga **-chi** qoʻshimchasini qoʻshish orqali shu sport turi bilan shugʻullanuvchi shaxs nomi yasaladi. Masalan: *kurashchi, gimnastikachi, tennischi* kabi.

▶ **5- topshiriq.** Sheʼrni oʻqing, uning mazmuni yuzasidan savollar tuzing.

DARVOZABON

Komandamiz hali yosh,
Treneri Rustamjon.
Mohir hujumchi Yoʻldosh —
Bizga boshliq — kapitan.
Oʻyinchi ichida,
Darozi mening oʻzim.
Sergak soqchiman juda,
Mudom koʻptokda koʻzim.

Mayliga kelsin uchib,
Xoh balanddan, xoh pastdan.
Shu on olaman quchib,
O'tkazib yubormayman.

Do'stjon Matjon

LUG'AT

yosh — молодой
daroz — высокий
mohir — ас, ловкий
darvozabon — вратарь
sergak — зоркий

SALOM, YANGI YIL!

1- DARS

► **1-mashq.** O'qing. Ajratib ko'rsatilgan so'zlarning ma'nosini tushuntiring va bu so'zlar ishtirokida yangi gaplar tuzing.

Ertaga qishki ta'tilga chiqamiz. Bugun maktabimizda archa bayrami bo'ldi. Hammamiz archani **bezashda** qatnashdik. Men archa shoxlariga rangli chiroqchalar osdim. Lobar har xil o'yinchoqlar **ildi**. Archamiz chiroyli bo'ldi. Ustozimiz Qorbobo kiyimini **kiydilar**. Feruza Qorqiz bo'ldi. Archa atrofida she'rlar aytdik, qo'shiq **kuyladik**. Qorbobo hammamizga sovg'alar berdi. Biz juda xursand bo'ldik.

LUG'AT

bo'lmoq — состояться
bezash — украшать
shox — ветка
osmoq — повесить

BILIB OLING!

O'zbek tilida so'zlovchining ko'pchilik bilan bajarilgan yoki bajarilmagan ish-harakatini ifodalashda fe'llarga **-k** qo'shimchasi qo'shiladi. U I shaxs ko'plik sondagi fe'llarni tuslovchi qo'shimchadir.

Qarang: *Biz archani bezadi***[k]**. *Lobar bilan qo'shiq yodladi***[k]**.

► **2- mashq.** Berilgan so'zlarni o'zaro bog'lab, gaplar tuzing. I shaxs ko'plik sondagi fe'llarga **-k** qo'shimchasini qo'shing.

Namuna: *Yangi yil haqida she'r yodladik.*

Bayroqcha, ipga, termoq
O'yinchoq, osmoq, archa, shoxi
Rangli, o'rnatmoq, chiroqlar

► **1- topshiriq.** Suhbatni o'z so'zlaringiz bilan to'ldiring. Sizing sinfingizda bayramga qanday tayyorgarlik ko'rilgani haqida gapirib bering.

SUHBAT

O'qituvchi:

— Yangi yil bayramiga tayyorlanamiz. Bunda o'tgan yilgi dasturimizdan ham foydalanamiz. Aytinglar-chi, o'shanda nimalar qilgan edik?

Lola: — Biz

Sasha: — Biz

Nigora: — Biz

▶ **3-mashq.** Suhbatdagi javoblardan foydalanib, „Sinfimizda bayram“ mavzusida yozma matn tuzing.

Matnda foydalanish uchun soʻz va soʻz birikmalari:

Chorak tugadi, hammamiz tayyorlangan edik, archa bayramiga, bezatgan edik, oʻyinchoqlar yasagan edik, taklif qildik, Qorbobo, Qorqiz, masxaraboz, oʻynagan edilar, sheʼrlar, qoʻshiqlar.

▶ **2-topshiriq.** Sheʼrni oʻqing va yod oling.

YANGI YIL SALOMI

Yangi orzu, yangi shon,
Tilaklari bir jahon,
Dunyo boʻlsin deb omon,
Baxtga toʻlsin deb zamon,
Kirib kelgan Yangi yil,
Dil toʻridan bir olam
Salom senga,
Assalom!

Qambar Ota

▶ **3-topshiriq.** **k** tovushi bilan boshlanib, **k** tovushi bilan tugaydigan soʻzlarni topib, bir-biriga qoʻshing-chi, kimning „ip“i uzun boʻlar ekan?

2- DARS

▶ **1-topshiriq.** Rasm asosida yangi yil bayramiga qanday tayyorgarlik koʻrganingiz haqida soʻzlab bering.

Foydalanish uchun tayanch soʻzlar: *tayyorlanmoq, tadbir, bezamoq, rangli, raqs, yodlamoq, osmoq, sovgʻa, yasamoq, archa shoxi, qoʻshiq.*

► **1- mashq.** Qavs ichidagi qoʻshimchalardan mosini qoʻyib, gaplarni koʻchiring. **-k** tuslovchi qoʻshimchasini olgan feʼllarni ona tilingizga tarjima qiling va lugʻat daftaringizga yozing.

1. Yangi yilga katta tayyorgarlik koʻrdi (-lar, -k). 2. Oʻqituvchimiz menga Qorqiz boʻlishni taklif etdi (-k, -lar). 3. Uch dugona bayram uchun qiziqarli dastur tuzdi (-k, -ngiz). 4. Sheʼr va qoʻshiqlarimiz barchaga yoq (-miz, -di). 5. Hammamiz Qorbobodan sovgʻa oldi (-ing, -k). 6. Archa atrofida qoʻshiq aytib oʻyna (-miz, -dik).

► **2- topshiriq.** Topishmoqlarni oʻqing, javobini toping, yod oling.

Katta oppoq dasturxon,
Yer yuzini qoplagan.

Yerni qor bosar,
Soyni muz bosar.
Shamol tinsa sal,
Bu qaysi mahal?

ESLAB QOLING!

Qor yog'**di**.
Yer muzladi.
Sirpanchiq bo'**ldi**.

Qorbo'ron o'ynad**ik**.
Qorbobo yasad**ik**.
Chang'i (konki) uchd**ik**.

▶ **3- topshiriq.** She'ni o'qing va mazmunini so'zlab bering.

ARCHA

Archa, archa, jon archa,
Qo'llarda turli sharcha,
Atrofingda aylanib,
Qo'shiq aytamiz barcha.
Gupillab yog'sa ham qor,
Yashilsan, xuddi bahor.
Shu boisdan qo'shig'ing
Tilimizda jarangdor.
Osdik senga o'yinchoq,
Lampochka munchoq-munchoq.
Shoxlaringda nur sochib,
Porlab tursin deb har chog'.
Yangi yilda Qorbobo,
Mehri elga yor bobo,
Sovg'a berib, bizlarni
Quvontirdi bir dunyo.

Archa, archa, jon archa,
Qo'llarda turli sharcha,
Atrofingda aylanib
Qo'shiq aytadi barcha.

Ollobergan Po'latov

QISH O'YINLARI

1- DARS

► **1- topshiriq.** She'ni o'qing, unda nima tasvirlanganligini toping. So'ngra she'rdagi savolga javob bering.

QISH MOMO

Osmon — elak, yer — supra,
Qish tinmasdan un elar.
Oqarmoqda qir, dala,
Oqarmoqda cho'qqilar.

Hey, qish momo, qish momo,
Buncha sertashvish momo,
Unnayapsiz nimaga,
Ayting, nima qilasiz?

Robiddin Is'hoqov

► **1- mashq.** Rasm va berilgan so'zlar asosida savol-javob o'tkazing. Keyin „Qish o'yinlari“ mavzusida 5—6 gapdan iborat yozma matn tuzing.

Foydalanish uchun so'zlar: *qalin kiyingan, qorbo'ron, muzladi, yog'di, otdi, tegdi, yasashdi, chana, chang'i, qorbobo, yaxmalak.*

BILIB OLING!

O'zbek tilida **-(i)sh** qo'shimchasi fe'llarga qo'shilib, ish-harakatning birgalikda bajarilishini ifodalaydi. Masalan: *Bolalar qorbobo yasashdi.*

► **2-topshiriq.** Matnni o'qing va savolga javob bering. **-(i)sh** qo'shimchasining qo'llanishiga diqqat qiling.

Qish fasli keldi. Kunlar sovidi. Kecha qor yog'di. Hamma yoq oppoq bo'ldi. Ana, bolalar hovliga chiqishdi. Ular qishki kiyimlarini kiyishgan. Qo'llarida qo'lqoplari bor. Lola chanasini tortib chiqdi. Abror oyog'iga konkisini bog'lagan. Nodir bilan Nargiza qorbobo yasashyapti. Men ham hozir o'ynamoqchiman. Oyimdan ruxsat olib hovliga chiqaman. Ayting-chi, men qanday o'yin o'ynay?

Bu savolga javob bering va matnni davom ettiring.

LUG'AT

sovimoq — похолодать
shamollamoq — простудиться
qo'lqop — перчатки

bog'lamoq — привязать
yasamoq — здесь: лепить

2- DARS

► **1- topshiriq.** Suhbatni rollarga bo'lib o'qing va davom ettiring.

SUHBAT

— Nodir, ta'tilda nima qilding?
— Do'stlarim bilan turli o'yinlar o'ynadik.
— Ayt-chi, ular qanday o'yinlar o'ynashdi?
— O'g'il bolalar qorbo'ron o'ynashdi. Katta bolalar yaxmalak uchishdi. Men qizlarni chanada sayr qildirdim. Keyin menga chanani berishdi. Tepalikdan chanada sirpanib tushdim.

— Zo'r-ku, senga yana qanday o'yinlarni o'rgatishdi?

—...

► **1- mashq.** Rasmlar tagidagi fe'llarga **-i(sh)** qo'shimchasini qo'shib, gaplar tuzing.

yasamoq

uchmoq

► **2- topshiriq.** Matnni o'qing va uning mazmuni asosida qishda qanday o'yinlar o'ynaganingiz haqida so'zlab bering.

CHIMYONDA

Qishki ta'tilda otam bilan Chimyonga bordik. Biz bilan qo'shni bolalar ham borishdi. Chimyon tog'larida qor ko'p ekan. Bolalar turli tomoshalarni ko'rishdi. Biz uchun qiziqarli musobaqalar o'tkazishdi. Bu o'yinlarda ham-mamiz qatnashdik. Kattalar xokkey o'ynashdi. Biz chanada uchdik. Do'stlarim juda xursand bo'lishdi.

LUG'AT

qo'shni – сосед
tog' – гора
tomosha – зрелище
qatnashmoq – участвовать
kattalar – взрослые
xursand bo'lmoq – радоваться

► **2-mashq.** Javoblarni to'ldirib, gaplarni o'qing va daftaringizga ko'chiring.

1. — Bolalar nima uchun qo'lqop kiyishdi?
— Qorbobo yasa... _____.
2. — Anvar bilan Abror tepalikdan qanday tushishdi?
_____ chanada _____.
3. — Nega ko'chada yaxmalak uchish mumkin emas?
— Chunki _____ mashinalar _____.
4. — Ular chang'ida uchishni o'rgatishdimi?
— Ha, _____.

► **3-topshiriq.** q va g' tovushlari ishtirok etgan so'zlar toping va to'g'ri talaffuz qilib o'qing.

KASBLAR

1- DARS

► **1- topshiriq.** Rasmlar tagida berilgan so'zlar ishtirokida namunadagidek gaplar tuzing.

Namuna: *O'qituvchi (o'qitmoq) — O'qituvchi o'qitadi.*

Shifokor (davolamoq)

Rassom (chizmoq)

Duradgor (randalamoq)

Quruvchi (g'isht termoq)

► **1-mashq.** Savollarga javob bering. Javoblarni daftaringizga yozing.

- Uchuvchi nima qiladi?
- O't o'chiruvchi nima qiladi?
- Bog'bon nima qiladi?
- O'qituvchi nima qiladi?
- Rassom nima qiladi?
- Haydovchi nima qiladi?

BILIB OLING!

ng tovushi **n** va **g** undoshlarining til orqa qismida birikishidan hosil bo'ladi, og'iz va burun bo'shliqlari orqali jaranglab chiqadi. Bu tovush so'zlarning o'rtasi va oxirida keladi. Masalan: *singil, ingichka, bodring, rang, teng, so'ng* kabi.

► **2-topshiriq.** Matnni o'qing, **ng** tovushini to'g'ri talaffuz qiling va berilgan savollarga javob bering.

NON

Har kuni nonushtada va ovqat bilan non yeymiz. Non juda mazali va to'yimli. Nonni novvoylar yopadilar. Har bir mahalla va ko'chalarda novvoyxonalar bor.

Bizning yurtimizda o'nlab turdagi nonlar tayyorlanadi: samarqand non, shirmoy non, patir non, obi non, kulcha non kabi turlari bor. Nonlarning nomi ham xilma-xil.

Har bir joyning, har bir novvoyning pishirgan noni o'z mazasiga, shakliga ega.

Har bir novvoy o'zining non yopish san'atiga ega.

„O'zbekcha taqvim“dan

LUG'AT

novvoy — пекарь

tur — вид

maza — вкус

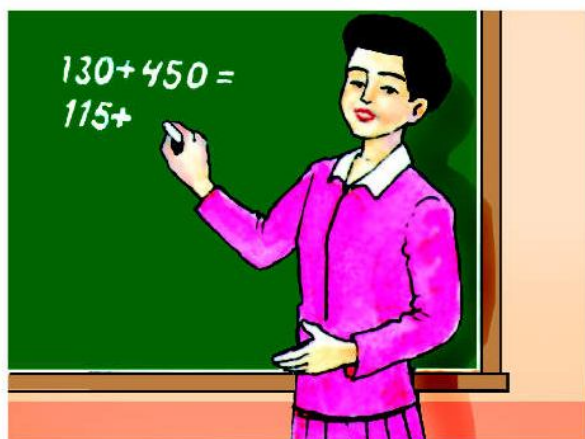
shakl — форма, внешность

1. O'zingiz yoqtirgan non turlarini ayting va ularning farqini tushuntiring.
2. **-ng** undoshi qatnashgan so'zlarni ona tilingizga tarjima qiling.

3- topshiriq. Rasmlar asosida „Kim nima qilyapti?“ so'rog'iga javob bering. Foydalanish uchun berilgan so'zlar ishtirokida gaplar tuzing.

Dars o'tmoq.

Ko'ylak tikmoq.

Mashina haydamoq.

O'quv qurollari sotmoq.

► **2-mashq.** Nuqtalar o'rniga tegishli kasb nomlarini qo'yib, gaplarni ko'chiring. **-ng** qo'shimchali so'zlarni to'g'ri talaffuz qiling.

1. Akang ...dan samolyot haqida so'radi. 2. Buving senga atab ...ga yangi ko'ylak tiktirdi. 3. Attang, sochimni o'sha ...ga oldirsam bo'lar ekan. 4. Qo'shningiz betob bo'lgani uchun ... uni emladi.

Foydalanish uchun so'zlar: *sartarosh, uchuvchi, hamshira, tikuvchi.*

► **4-topshiriq.** Berilgan matnlardan foydalanib siz ham oila a'zolaringizning kasblari, vazifalari haqida suhbatlashing.

— Mening dadam katta olim. U loyihalar yaratadi.

Uyda esa buvimga o'g'il, onamga — himoyachi, yordamchi, do'st, bizga — ota.

— Sening dadang-chi?

* * *

— Mening onam — hisobchi. Uyda esa ovqat pishiradi, kir yuvadi, dazmol qiladi, uy tozalaydi, dadamga — yordamchi, bizga — tarbiyachi.

— Sening onang-chi?

LUG'AT

himoyachi — защитник

olim — учёный

kir yuvmoq — стирать

dazmol qilmoq — гладить

tarbiyachi — воспитатель

do'st — друг

hisobchi — бухгалтер

KITOBNI ASRANG

1- DARS

► **1- topshiriq.** Rasm asosida matn yarating.

► **1- mashq.** She'ni ifodali o'qing va yod oling.

KITOB

— Eng yaqin do'stim,
Qani ayt-chi, kim?
Bilsang, darrov top,
— Bebaho kitob.

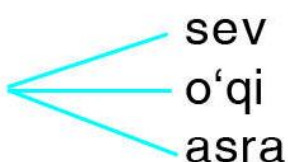
Ayt, nima uchun
Xursandmiz, Uchqun?
— Bizga juda bop
Chiqibdi kitob.

Kitob keng dunyo,
So'zi nur go'yo
Qo'ysang mehringni
Ochar zehningni.

Qudrat Hikmat

BILIB OLING!

Buyruq maylidagi fe'llar ish-harakatni bajarish haqidagi buyruq, istak, maslahat, iltimos kabi ma'nolarni bildiradi. Masalan: *o'qiy, o'qiylik, o'qi, o'qigin, o'qing, o'qisin, o'qisinlar.*

Kitobni sev
o'qi
asra

Kitobni asraylik
sevaylik
yirtmaylik

► **2-mashq.** Savollarga javob yozing.

birinchi
o'zbekcha

Siz o'qigan eng qiziqarli kitobning nomi nima?
eng katta
eng rangdor

2- DARS

► **3-mashq.** Nuqtalar o'rniga kerakli so'zlarni qo'ying.

Kitob ... xazinasi. U eng yaqin Kitobni tash-
lama, Uni ehtiyot Kitob sahifalariga ... , ular-
ni ... , kitobni toza

Foydalanish uchun so'zlar: *bilim, buklama, tut, yirtma, qil, chizma, do'st.*

ESLAB QOLING!

Buyruq maylining bo'lishsizlik shakli buyruq may-
lidagi fe'lga **-ma** qo'shimchasini qo'shish orqali
yasaladi. Masalan: *yirtma(ng), chizma(ng),
buklama(ng), iflos qilma(ng).*

Qiyoslang va farqlang

<i>art</i>	→	<i>artma</i>
<i>chiz</i>	→	<i>chizma</i>
<i>tashla</i>	→	<i>tashlama</i>
<i>bukla</i>	→	<i>buklama</i>
<i>yirt</i>	→	<i>yirtma</i>

► **2- topshiriq.** Matnni o'qing va mazmunini so'zlab bering.

Kitobni seving. Kitob yaxshi maslahatchi. U eng yaqin do'st, yo'l ko'rsatuvchi, o'qituvchi. Demak, kitob bizning do'stimiz. Do'stingizga xiyonat qilmang. Uni ehtiyot qiling. Kitobni yirtmang, tashlamang. Uning sahifalariga chizmang, buklamang. Kitobni toza tuting. Unda o'tgan zamonlar haqida qiziqarli ma'lumotlar bor. Kitobni o'qib, bilimlaringizni boyiting. Eng yaxshi kitobxon bo'lishga harakat qiling.

LUG'AT

maslahatchi	—	советник
tashlamoq	—	бросать
sahifa	—	страница
yirtmoq	—	рвать
xiyonat	—	предательство
ehtiyot qilmoq	—	беречь
buklamoq	—	загибать
yo'l ko'rsatuvchi	—	путеводитель
o'tgan zamonlar	—	прошедшие времена
qiziqarli ma'lumot	—	интересное сведение

► **4- mashq.** Yuqoridagi matn mazmuni asosida partadosh do'stingiz bilan „**Senga qanday kitoblar yoqadi?**“ mavzusida dialog tuzing.

3- topshiriq. She'ni ifodali o'qing, topshiriqlarni bajaring.

KITOB NIMA DESALAR

Kitob nima desalar,
Kitob — bu kon dedilar.
Qo'shilmayman hech bunga,
O'xshamaydi u konga.
Yillar, asrlar o'tib,
Konda ma'dan tugaydi.
Gaz-u temir, ko'mir ham,
Oz-ozdan tugaydi.
Kitoblar-chi, aksincha,
Oshib borar yilma-yil.
Turar dunyo turguncha
Ko'chib yurar tilma-til.

Miraziz A'zam

LUG'AT

kon — рудник
asr — век
ma'dan — металл
aksincha — наоборот
ko'chib yurmoq — переходить

1. She'ni ifodali o'qing, mazmunini so'zlab bering.
2. She'rda ishtirok etgan fe'llarni buyruq maylidagi fe'llarga aylantiring.
3. O'zingiz yoqtirgan kitobingiz haqida so'zlab bering.

1- DARS

► **1- topshiriq.** Suhbatni rollarga bo‘lib o‘qing va rasm asosida davom ettiring.

— Aziza, siz sinfingizda tozalikka rioya qilasizmi?

— Ha, albatta, biz maktabimiz va sinfimizni toza saqlaymiz.

— Buning uchun nima ishlar qilasizlar?

— Hammamiz, avvalo, o‘z sinfimizni toza saqlaymiz. Har kuni sinfimizni tozalab, gullarga suv quyamiz. Sinfimizdagi jihozlarni avaylab-asraymiz.

— Sinfingizda o‘zingizni qanday tutasiz?

— Sinfimizda tozalikka rioya qilamiz. Polga qog‘oz tashlamaymiz. Oyoq kiyimimizni tozalab artib, keyin sinfga kiramiz.

—

ESLAB QOLING!

Men

Kiyimimni tozalayman.
Tuflimni artaman.
Sochimni tarayman.
Qo'limni yuvaman.

U

Kiyimini dazmollaydi.
Tirnog'ini oladi.
Sochini turmaklaydi.
Orasta kiyinadi.

► **1- mashq.** O'qing, ajratib ko'rsatilgan so'zlar ishtirokida gaplar tuzing.

ORASTA O'QUVCHI

Nigora 4- sinfda o'qiydi. U a'lochi, xulqi **namunali** qiz. Sinfimiz o'quvchilari Nigoraga **havas qilishadi**. O'qituvchimiz Ozoda opa: „Orasta o'quvchi har kuni ertalab turib yuz-qo'lini **yuvadi**, tishlarini **tozalaydi**, sochlarini tarab, kiyimlarini toza tutadi. Ovqatlanishdan oldin, albatta, qo'lini sovunlab yuvadi. Maktabdan kelib, **kiyimlarini** qoqib, oyoq kiyimini tozalab joyiga qo'yadi“, — deydi. Biz o'qituvchimizning aytganlarini bajarishga harakat qilamiz. Ayting-chi, **orasta** o'quvchi yana qanday xislatlarga ega bo'lishi kerak?

► **2- mashq.** Birinchi ustundagi so'zlarga ikkinchi ustundan mos so'zlarni topib so'z birikmalari yasang. Bu so'z birikmalari asosida o'zingiz va do'stingiz haqida gaplar tuzing.

Namuna: *Men polni yuvaman. — Abror derazani artadi.*

Uy
Idishlarni
Kiyimlarni
Changlarni

yuvish
dazmollash
artish
supurish

BILIB OLING!

-lik qo‘shimchasi sifatlarga qo‘shilib, belgi-xususiyat otlarini yasaydi.

Masalan: *toza+lik* — *tozalik*, *ozoda+lik* — *ozodalik*, *orasta+lik* — *orastalik*.

► **2- topshiriq.** Berilgan so‘zlarga **-lik** qo‘shimchasini qo‘shib yangi so‘zlar hosil qiling. Ularni *yoqtirmoq* fe‘li bilan bog‘lab, tasdiq yoki inkor mazmunini ifodalovchi gaplar tuzing.

N a m u n a : *Tozalikni yoqtiraman.*

Go‘zal, iflos, ko‘rkam, olifta, qo‘pol, tartibli, odobli.

► **3- topshiriq.** She‘rni ifodali o‘qing, ajratib ko‘rsatilgan so‘z va so‘z birikmalari ishtirokida gaplar tuzing.

O‘QUVCHI, ESINGDA BO‘LSIN

Barvaqt turish odating bo‘lsin,
Badantarbiya bo‘lmasin kanda.

Ozodalik **shioring** bo‘lsin,

Salomatlik garovi shunda.

Yosh badaning quvvatga to‘lur,

Mushaklaring misli tosh bo'lar.
Tishingni tutgin doimo toza,
Tish pastasida yuvgin rosa!
Esingdan hech chiqarma,
Keyin pushaymon bo'lma.

Muzaffar Turobov

LUG'AT

barvaqt — рано
shior — лозунг
odat — привычка

mushaklar — мускулы
badantarbiya — зарядка
pushaymon — раскаяние

2- DARS

► **3- mashq.** Nuqtalar o'rniga kerakli so'zlarni qo'yib, gaplarni ko'chiring.

Komil har kuni ertalab yuz-qo'lini ... , tishlarini ... , sochlarini ... , kiyimlarini ... tutadi. Komil maktabdan kelib kiyimlarini ... , oyoq kiyimini ... , joyiga olib qo'yadi. Xonasidagi changlarni

Foydalanish uchun so'zlar: *tozalab, artadi, yuvib, toza, qoqib, tarab.*

► **4- mashq.** Gaplarni o'qing, ularning mazmunidan kelib chiqib nima qilish kerakligini ayting. Namunadagidek javoblar yozing.

Namuna: Qo'li iflos bo'ldi. — Qo'lingni yuv.

1. Kiyimi loy bo'ldi.
2. Polga qog'ozlar tashlandi.
3. Portfeling chang bo'libdi.
4. Tirnog'i o'sgan.

4- topshiriq. She'ni o'qing va berilgan topshiriqlarni bajaring.

ORASTA BO'L

Kitob va daftarni toza saqla,
Avvalambor ustini muqovala.
Hech bir varag'iga yuqmasin gard,
Orasta o'quvchi nomin oqla.
Kitob ichida xatcho'ping bo'lsin,
Satrlar ustida birma-bir yursin.
Barmog'ingni ho'llab varaqlama,
Bu yumushni ham xatcho'ping qilsin.
Toza, dazmollangan kiyimda yurgin,
Ko'rganlarning havasi kelsin.
Sinfda doimo namuna bo'lgin,
A'lo xulqing maqtovda bo'lsin.

Muzaffar Turobov

LUG'AT

avvalambor — сначала
xatcho'p — закладка
muqovalamoq — переплестать
yuqmasin gard — пусть не пачкается

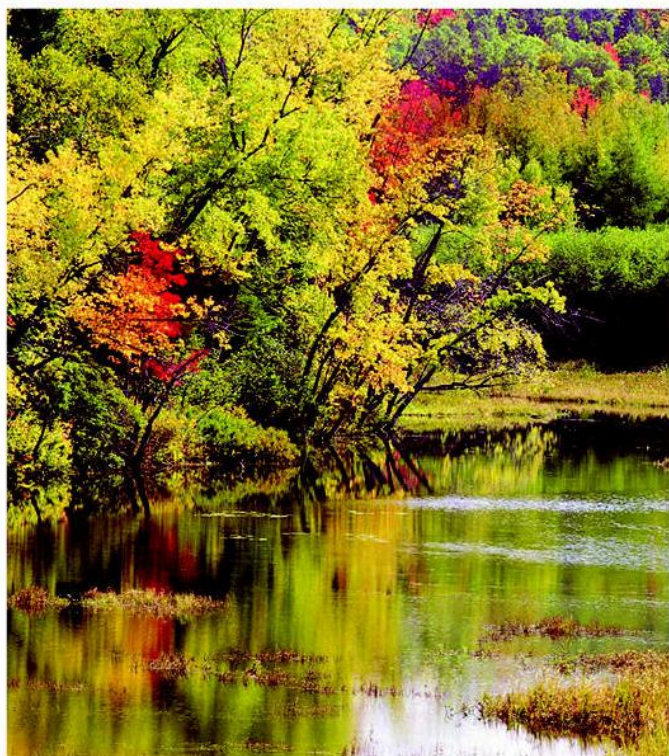
yumush — работа
nomin oqla — береги честь
xulq — поведение
maqtov — похвала
satr — строка

1. She'r nima haqida ekanligini so'zlab bering.
2. Orastalikka oid so'zlarni topib, ularni daftaringizga ko'chiring.
3. Yangi so'zlarni yod oling.

YIL FASLLARI VA OB-HAVO

1- DARS

► **1- mashq.** Rasmlar asosida suhbatlashing, so'ngra quyidagi savollarga javob bering:

- Har fasl necha oydan iborat?
- Fasllarda ob-havo qanday farq qiladi?
- Sizga qaysi fasl yoqadi? Nima uchun?

► **1- topshiriq.** She'ni o'qing, mazmunini so'zlab bering.

TABIAT ALIFBOSI

Qulupnay, Tut va gilos — Bu bahor sernoz. Qovun-tarvuz, Handalak — Oltin yoz demak. Ko'sak „gullab“, anorga	Kirsa qirmiz tus, Yetib kelgan bo'ladi O'lkamizga kuz. Boshlansa sharbat, qiyom, Tuzlama ochish, Bilaverki, qor yog'ar — Bu degani qish
---	---

Abdurahmon Akbar

LUG'AT

sernoz — капризный
ko'sak — коробочка хлопка
qirmizi — красный

sharbat — сок
qiyom — джем
tuzlama — соленье

ESLAB QOLING!

Qishdan keyin
bahor keladi.

Bahordan keyin
yoz keladi.

Yozdan keyin
kuz keladi.

Kuzdan keyin
qish keladi.

Qishda havо
sovuq bo'ladi.

Bahorda havо
iliq bo'ladi.

Yozda havо
issiq bo'ladi.

Kuzda havо
salqin bo'ladi.

► **2- mashq.** Gaplarni o'qing, ularni fasllar tartibi bo'yicha qo'yib ko'chiring va ona tilingizga tarjima qiling.

1. Yozda havo issiq bo'ladi. 2. Qishda juda sovuq bo'ladi. 3. Maysalar ko'karadi. 4. Yaproqlar sarg'aya boshlaydi. 5. Harorat ko'tariladi. 6. Bolalar qorbo'ron o'ynashadi, qorbobo yasashadi. 7. Bahorda kunlar yana isiy boshlaydi. 8. Kuzda havo salqin bo'ladi.

► **2- topshiriq.** Har bir faslga xos belgilarni alohida yozing.

N a m u n a : Bahor faslida *kunlar iliq bo'ladi. Tez-tez yomg'ir yog'adi. Hammayoq ko'm-ko'k bo'ladi.*

► **3- mashq.** Berilgan savollarga javob toping va savol-javobni davom ettiring.

— Qish fasli qachon tugaydi?

—

— Keyin qaysi fasl keladi?

—

— Bahorda havo qanday bo'ladi?

—

— Daraxtlar yozda gullaydimi?

—

2- DARS

► **4- mashq.** Javoblarning mazmuniga asoslanib savollar tuzing va dialogni davom ettiring.

- . . . ?
- Ha, bu oyda havo sovuq bo'ladi.
- . . . ?
- Mart oyidan boshlab havo isiydi.
- . . . ?
- Albatta. Bahorda yomg'ir ko'p yog'adi.
- . . . ?
- Yo'q, yozda yomg'ir yog'maydi.

BILIB OLING!

Oldin, keyin so'zlari **-dan** qo'shimchasini olgan so'zlarga qo'shilib, payt ma'nosini ifodalaydi.

Masalan: *Qishdan keyin bahor keladi.*

Oldin, keyin ko'makchi so'zlari mustaqil holda ham qo'llanadi.

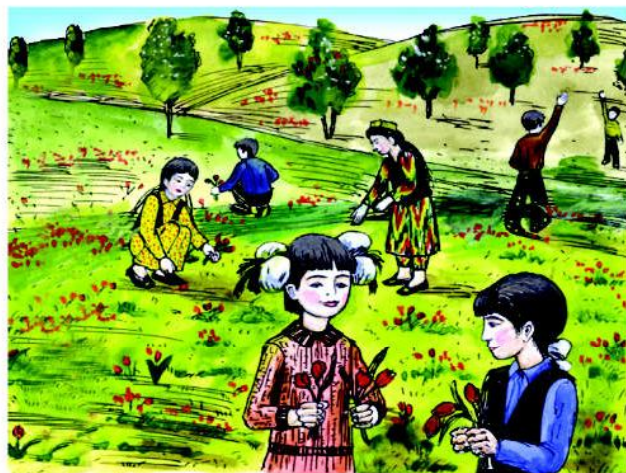
Masalan: **Oldin** yomg'ir, **keyin** qor yog'di.

► **5- mashq.** Payt ma'nosi ifodalangan gaplarni aniqlang va ko'chirib yozing.

Bahor fasli boshlandi. Havo isidi, keyin daraxtlar gulladi. Qushlar ham janubdan qaytdi. Oldin qaldirg'ochlar uchib keldi.

Qishdan keyin ko'chalar tozalandi. Gullar ekildi. Daraxtlar o'tqazildi. Tabiat yanada go'zallashdi.

► **3- topshiriq.** Rasmda tasvirlangan ikki faslni bir-biriga qiyoslab, kichik hikoya yozing.

► **5- topshiriq.** She'ni o'qing. Mazmunini so'zlab bering.

YORDAMCHI

Sarvarjon bobosini
Biram yaxshi ko'radi.
Daraxt eksa yonida
Yordamlashib yuradi.

Jo'nab ketdi bugun ham
Bobosi bilan birga.
Bog'da mehnat qilar u,
Ko'ngli to'lib mehrga.

Ollobergan Po'latov

BAHOR KELDI

1- DARS

► **1- topshiriq.** She'ni o'qing, mazmunini so'zlab bering. Ajratilgan so'zlar ishtirokida gaplar tuzing.

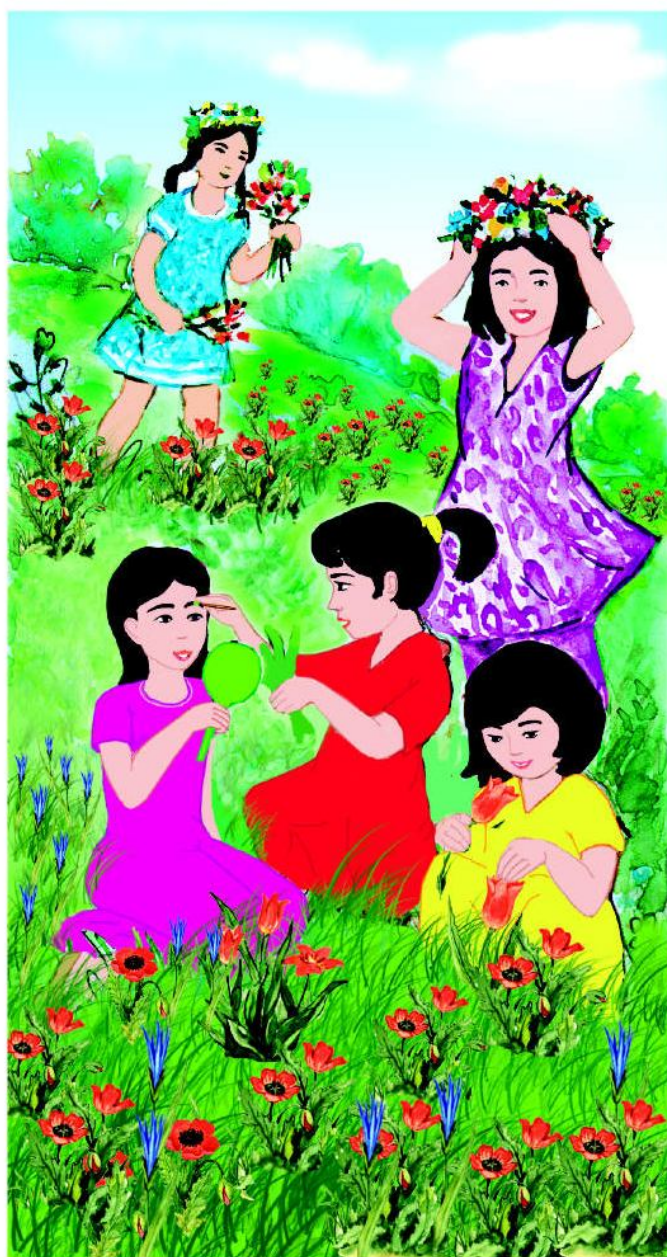
BAHOR KELDI

Keldi **bahor**, gul bahor
Erib bitdi oppoq qor.
Uchib keldi qushlarjon,
Daraxtlar taqdi **marjon**.

Suvlar oqar shildirab,
Yulduz boqar miltirab,
Chumolilar yayrashar,
Sho'x bulbullar sayrashar.

Endi ilk sof navbahor,
Chunki bizda gul bahor.
Bog'da qizil **lolalar**,
Terib oling bolalar.

Tog' bag'rida qo'zilar,
Ma'rab o'tga cho'zilar.
Tolbargak taqib qizlar,
Chuchmomalarni izlar.

Quyosh nurlarin sochdi,
Atirgul g'uncha ochdi.
Yuring, chiqaylik, bog'lar
Bizni kutar, o'rtoqlar.

Shukur Sa'dulla

LUG'AT

erimoq — таять
marjon — украшение
tog' bag'ri — склон горы
chumoli — муравей
chuchmoma — колокольчик

navbahor — ранняя весна
nur — свет
bulbullar — соловьи
cho'zilmoq — потягиваться
izlamoq — искать

► **1- mashq.** Nuqtalar o'rniga **qayerda?** so'rog'iga javob bo'ladigan so'zlarni qo'yib, gaplarni ko'chiring.

N a m u n a : *Qushlar (qayerda?) ... sayrayapti.*
Qushlar bog'da sayrayapti.

1. ... gullar ochildi.
2. ... qorlar eriyapti.
3. Dehqonlar ... ish boshlashdi.
4. ... daraxtlar gulladi.

BILIB OLING!

-da qo'shimchasini olgan so'zlar narsa-buyum yoki voqea-hodisalarning o'rin-joyini bildiradi va **qayerda?** so'rog'iga javob bo'ladi.

Masalan: **Bog'da** (qayerda?) daraxtlar gulladi.

► **2- topshiriq.** Matnni o'qing, mazmunini qayta hikoya qiling.
-da qo'shimchali so'zlarga so'roq bering.

Qushlar uchib keldi. Tog'larda qorlar erib ketdi. Bahor fasli boshlandi. Dalalarda maysalar ko'kardi. Daraxtlar

kurtak yoza boshladi. Bog'larda qushlar sayradi. Qo'y-qo'zilar yaylovga chiqdi. Dalalarda dehqonlar yer haydab ekin eka boshladilar. Tabiatda ham o'zgarish bo'ldi. Osmonda quyosh charaqladi. Tez-tez yomg'ir yog'di.

LUG'AT

ko'karmoq — зеленеть
ekin — посев
kurtak — почка

o'zgarish — изменение
tabiat — природа
charaqlamoq — светить

2- DARS

► **3- topshiriq.** Rasm asosida suhbatlashing va shu asosda matn tuzing.

► **2- mashq.** Birinchi ustundagi so'zlarni ikkinchi ustundagi so'zlar bilan bog'lab, ular asosida gaplar tuzing.

Quyosh
Kunlar
Gullar
Muzlar
Daraxtlar

ochilmoq
erimoq
isimoq
gullamoq
qizdirmoq

► **3-mashq.** Savollarga javob toping va dialogni ko'chiring.

1. Bahorda qaysi daraxt oldin gullaydi?

.....

2. Bahorda qaysi gul oldin ochiladi?

.....

3. Bahorda qaysi qush birinchi bo'lib janubdan uchib keladi?

.....

4. Bahorda qaysi hasharotlar uyqudan uyg'onadi?

.....

► **4-topshiriq.** Berilgan so'zlardan foydalanib, matnni davom ettiring.

Bahorda turli bayramlar o'tkaziladi. Ayniqsa, „Gullar bayrami“ tanlovi menga yoqadi. Sinfimiz o'quvchilari bu tadbirda faol qatnashadi. Dugonalarim Lola, Ozoda va Sitara har xil gullar o'stiradilar. Tanlovda gullarning turi, rangi va boshqa belgilari haqida savollar berishadi. Gullar haqida she'r, qo'shiqlar aytib beramiz.

Siz gullar haqida nimalarni bilasiz? Keling, suhbatlashamiz ...

Foydalanish uchun so'zlar: *boychechak, binafsha, qizil, oq, yashil, pushti, erta ochilmoq, barg, qirda, guldonda, uyda, o'stirmoq, suv quymoq, lolaqizg'aldoq.*

LUG'AT

o'tkazmoq — проводить
tanlov — конкурс
boychechak — подснежник

binafsha — фиалка
tadbir — мероприятие
lolaqizg'aldoq — мак

ESLAB QOLING!

Kim? Nima?

Abror

Qushlar

Hayvonlar

Daraxtlar

Qayerda?

maktabda

shoxda

o'rmonda

bog'larda

► **4- mashq.** Nuqtalar o'rniga qavs ichidagi so'zlardan mosini qo'yib gaplarni ko'chiring. So'ngra ularni ona tilingizga tarjima qiling.

Bahor yilning eng chiroyli ... (oyi, haftasi, fasli). Bahor ... (fevral, mart, aprel) oyidan boshlanadi. Kunlar isiy boshlaydi va ... (ayiq, gul, tabiat) uyg'onadi. ... (tog'da, qirda, suvda) binafsha, boychechaklar ochiladi. Dalalarda, xiyobonlarda ... (maysa, gul, bog')lar ko'karadi. Daraxtlar ... (gul, barg, ildiz) chiqaradi. Barchamiz bu go'zallikdan ... (sho'x, shod, xafa) bo'lamiz.

► **5- topshiriq.** Maqollarni o'qing va ma'nosini aytib bering.

Bahorgi harakat — kuzgi barakat.

Bir yil tut ekkan kishi,
Yuz yil gavhar teradi.

Bir tup tok eksang,
Bir tup tol ek.

Birni kessang, o'nni ek!

Mehnat — mehnatning tagi rohat.

XOTIN-QIZLAR BAYRAMI

1- DARS

► **1- topshiriq.** She'ni o'qing va mazmunini so'zlab bering. Ajratilgan so'zlarning ma'nosini tushuntiring.

SIZ MEHRIBONIM

Siz mening quyoshim,
Mehribon onam.
Siz bilan munavvar
Hovli-yu xonam.
Munisim, mo'tabar,
G'amxo'rim onam.
Manglayim to'rida,
Boshda parvonam.
Bahordan bahorlar
Yaratgan aziz,
Hikmatli murabbiy,
So'zlari **laziz**.

Obid Rasul

LUG'AT

munavvar — светлая
mo'tabar — уважаемая
g'amxo'r — заботливая
murabbiy — наставница

manglay — чело
parvona — чрезмерно
заботливая

► **1- mashq.** Savollarni o'qing, ularning mazmuniga e'tibor bergan holda javob bering va suhbatni davom ettiring.

- Sen onangga bayramda nima sovg'a qilmoqchisan?
-
- Ular kitobni yaxshi ko'radilarmi?

-
- Ukang nima sovg'a qilmoqchi?
-
- Onajoning qaysi gulni yaxshi ko'radilar?
-

BILIB OLING!

Kishi nomlari va qarindoshlikni anglatuvchi so'zlarga **-jon** qo'shimchasi qo'shilsa, hurmat va erkalash ma'nosi ifodalanadi. Masalan: *Mahmudjon, onajon, opajon, singiljon.*

▶ **2-mashq.** Nuqtalar o'rniga qavs ichida berilgan so'zlardan mosini va zarur qo'shimchalarni qo'yib gaplarni ko'chiring.

1. Bugun erta bilan turib ... (singiljon, ukajon) nonush-ta tayyorladim. 2. ... (opajon, singiljon) sochini tarab qo'ydim. 3. ... (buvajon, onajon) ishga erta ketdilar. 4. Tushlikni tayyorlashda ... (oyijon, buvijon) yordam-lashdim. 5. Men ... (buvijon, dadajon) qo'llariga suv quydim. 6. Yangi gazetani ... (dadajon, buvajon) berdim.

2- DARS

▶ **2-topshiriq.** Matnni o'qing. Uning mazmuni asosida o'z maktabingizda o'tgan tadbir haqida hikoya qiling.

8- Mart — Xotin-qizlar bayrami. Hamma bolalar buvi-jonlari, onajonlari, opa-singillari va o'qituvchilarini tabrik-laydilar. Ularga gul va turli sovg'alar beradilar. Bu-

gun maktabimizda katta bayram. Bu bayramga buvi-
jonlar ham taklif etilgan. Ular uchun o'quvchilar she'rlar
aytishdi, qo'shiqlar kuylashdi, sovg'alar berishdi.

LUG'AT

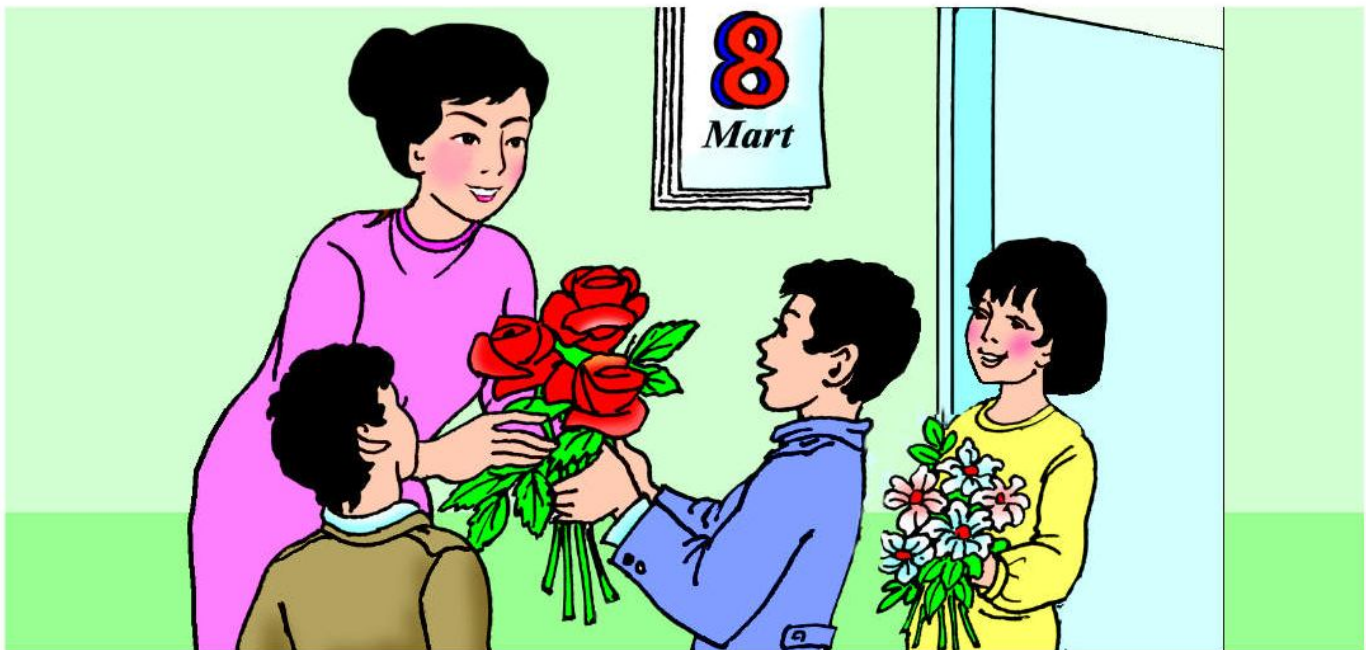
tabrikلامoq — поздравлять

sovg'a — подарок

taklif etmoq — пригласить

bayram — праздник

3- topshiriq. Rasm asosida kichik matn tuzing.

ESLAB QOLING!

Bayram

8- Mart

Qutlug' kun

bilan tabriklayman!

► **3- mashq.** Javoblar mazmuni asosida savollar tuzing.
So'ngra dialogni ko'chiring va ona tilingizga tarjima qiling.

— ... ?

— 8- Mart — Xotin-qizlar bayrami.

— ... ?

— Buvijon va onajonlarni tabriklaymiz.

— ... ?

— Ularga atab she'rlar o'qiymiz. Gullar beramiz.

— ... ?

— Albatta, ustozimizni maktabda tabriklaymiz.

► **4- topshiriq.** Maqol va hikmatlarni o'qing, ma'nosini tushuntiring.

Ona kulsa, olam kular.

Ona — hayot gultoji.

Ona mehri toshni eritar,

Ona qahri tog'ni qulatar.

► **5- topshiriq.** She'rni ifodali o'qing.

ONAJONLAR BAYRAMI

Siz dunyoda tengi yo'q,
Mehribonsiz, onajon.
Dasta-dasta gul tutay,
Ko'p yashang, bo'ling omon.

8-mart bu kun —
Onajonlar bayrami.
Yo'llariga poyandoz —
Dasta gullar boylami.

Ne'mat Toshpo'lat

1- DARS

1- topshiriq. She'ni o'qing, mazmunini so'zlab bering.

NAVRO‘Z

Ko'hna Turon elimda
Navro'zi olam.
Yellar tutar qo'limdan:
„Qani, yur oshnam“.
Nur sochadi mo'l-u ko'l
Navro'z quyoshi.

Sayilgohda yurtimning
Keksa-yu yoshi.
Qozonlarda sumalak,
Yoziq dasturxon.
Navro'z – bayram muborak
Ey, O'zbekiston!

Rauf Tolib

► **1-mashq.** Savollarga javob toping va dialogni davom ettiring.

- Navro‘z bayrami qachon nishonlanadi?
-
- Navro‘z qanday bayram?
-
- Navro‘zda qanday taomlar pishiradilar?
-

► **2-topshiriq.** Matnni o‘qing va mazmunini qayta hikoya qiling. Ajratilgan so‘zlar ishtirokida gaplar tuzing.

Bahor fasli bayramlarga boy fasldir. Navro‘zi olam ham bahor fasliga **to‘g‘ri keladi**. Navro‘z — **qadimiy** bayramlardan biri. Navro‘zda hovli va ko‘chalar tozalanib, tartibga keltiriladi. Hamma yoqda bayram **tantanalari** o‘tkaziladi. Navro‘z bayramida sumalak, halim kabi **bahor taomlari** pishiriladi. Bemorlar va keksalarning holidan xabar olinadi.

LUG‘AT

to‘g‘ri kelmoq — совпадать
hamma yoq — всюду
oqlamoq — белить

tantana — торжество
xabar olmoq — навестить
xursandchilik — веселье

BILIB OLING!

Ish-harakatning bir necha kishilar tomonidan bajarilganligi **-dilar, -(i)shdi** qo‘shimchalari yordamida ifodalanadi.

Masalan: *Ayollar sumalak pishirdilar. Bolalar ko‘chalarni tozalashdi.*

► **2-mashq.** Qavs ichidagi soʻzlardan mosini qoʻyib, gaplarni oʻqing, **-dilar, -ishdi, -ildi, -indi** qoʻshimchalarini toʻgʻri talaffuz qiling. Gaplarni koʻchiring.

Bu yilgi Navroʻz bayramiga (kuchli, yaxshi) tayyorgarlik koʻrildi. Sinfimiz oʻquvchilari (tezroq, faol) qatnashdilar. Maktab (binosi, hovlisi) supurildi, (daraxtlar, xonalar) tozalandi. Bayramda bahor va Navroʻz (bilan, haqida) sheʼrlar aytishdi. Bolalar oʻrtasida sport (ishlari, musobaqalari) oʻtkazildi.

2- DARS

► **3-topshiriq.** Javoblar mazmunidan kelib chiqib savollar tuzing va dialogni davom ettiring.

- ?
- Biz ham bayram tantanalariga boramiz.
- ?
- Doʻstlarim bilan sayilgohdagi tomoshalarni koʻramiz.
- ?
- Navroʻz taomlaridan tatib koʻramiz. ...

▶ **4- topshiriq.** Navro‘z bayramida amal qilinadigan urf-odatlarini o‘qing, ularni davom ettiring va ona tilingizga tarjima qiling.

Navro‘zda uy-hovlilarni tozalaydilar.

Navro‘zda tilaklar qiladilar.

Navro‘zda yangi kiyim-bosh kiyadilar.

Navro‘zda sumalak pishiradilar.

▶ **3- mashq.** Berilgan so‘zlar ishtirokida gaplar tuzing.

Milliy, bayram, sumalak, ko‘k somsa, osh, tayyor-lamoq, supurmoq, oqlamoq, o‘tkazilmoq.

▶ **5- topshiriq.** Matnni o‘qing va ona tilingizga tarjima qiling.

Navro‘z — qadimiy bayram. O‘rta Osiyo xalqlari bahorgi ishlarning boshlanishini shu kun bilan bog‘laganlar. Yaxshi niyat bilan dalaga urug‘ sochganlar. Yurtimizda 21- mart umumxalq bayrami deb e‘lon qilingan. O‘zbekistonning har bir shahar va qishlog‘ida bu kun xalq sayillari bo‘lib o‘tadi. Qiziqarli o‘yin va turli musobaqalar o‘tkaziladi. Navro‘zni biz ham qizg‘in nishonlaymiz.

Navro‘z milliy urf-odatlarimiz mujassam bo‘lgan bayramdir. U mehr-oqibat, insonni ulug‘lash, do‘stlik va to‘tuvlikni qadrlashga chaqiradi.

▶ **6- topshiriq.** She‘riy parchani ifodali o‘qing, *i* va *u* tovushlarining talaffuziga e‘tibor bering.

Xush kelibsan, gul bahor,
Chin ko‘ngildan assalom.
Xush kelibsan, yana bir bor,
Sengadir shirin kalom.

Nazira Akramova

QUSHLAR VA HASHAROTLAR

1- DARS

▶ **1- topshiriq.** Rasm asosida qushlar va hasharotlar haqida suhbatlashing.

ESLAB QOLING!

Asalari

Ipak qurti

Chumoli

Pashsha

Chivin

Suvarak

foydali hasharotdir.

zararli hasharotdir.

▶ **1- mashq.** Rasmlarda tasvirlangan qush va hasharotlarning nomini qo'yib matnni o'qing, so'ngra matnni bu hasharotlar haqida bilganlaringiz bilan to'ldiring. Matnni ona tilingizga tarjima qiling.

— tinchlik ramzi.

— yaxshilik

elchisi.

va

zararli hasharotlarga kiradi.

va

foydali

hasharotlarga kiradi ...

► **2- mashq.** Savollarga javob yozing va dialogni davom ettiring.

- Qaysi qushlarni yaxshi ko'rasiz?
-
- Ular qayerga in quradilar?
-
- Qanday foydali hasharotlarni bilasiz?
-
- Qishda ular qayerga yashirinadilar?
-

BILIB OLING!

Kishi va narsalarni anglatuvchi so'zlarga **-ga** qo'shimchasi qo'shilganda, ish-harakat yo'nalgan manba, manzil ma'nosi ifodalanadi. **-ga** qo'shimchali so'z **kimga? nimaga? yoki qayerga?** so'rog'iga javob bo'ladi.

► **2- topshiriq.** She'rne o'qing, mazmunini aytib bering. Ajratilgan so'zlar ishtirokida gaplar tuzing va ona tilingizga tarjima qiling.

QUSHLARGA SEVGIM

Musichani yaxshi ko'raman,
Kabutarni, chumchuqlarni ham.
Qahraton qish chillasi bo'lsin
Tark etmaydi **makonin** bir dam.

Sezdim mitti qalblarda doim
Ona-Vatan **tuyg'usi** yoniq.
Ketmas ular bizlarni tashlab,
Ketmas ular **yurtidan** tonib.

Erpo'lat Baxt

LUG'AT

qish chillasi — самые холодные дни зимы

makon — жильё, обитель

mitti — маленький, крохотный

tonmoq — отказываться, отрицать

2- DARS

► **3- topshiriq.** O'qing. Matn mazmunini o'z taassurotlaringiz bilan to'ldirib, qayta hikoya qiling.

Bahor keldi. Janubdan qushlar ham uchib kela boshladi. Ertalabdan qushlarning sayrashi eshitiladi. Men o'rtog'im bilan qushlar uchun in yasadim. Ularga har kuni don beramiz. Qushlar zararli hasharotlarni, qurtlarni yeydi. Singlim qushlarni yaxshi ko'radi. Ayniqsa, bulbulning sayrashini hammamiz yoqtiramiz.

LUG'AT

janubdan — с юга

ertalabdan — с утра

sayramoq — петь

in — гнездо

don — зерно

qurt — червь

► **4- topshiriq.** Jadvaldagi soʻzlarni **-ga** qoʻshimchasi yordamida bogʻlab, gap tuzing.

Kim? Nima?	Kimga? Nimaga? Qayerga?	Nima qildi?
Lobar	Ahror	kirdi.
Oʻquvchi	sinf	yordam berdi.
Qushlar	inlari	chiqdi.
Chumoli	daraxt	qaytdi.

► **3- mashq.** Sheʼrni oʻqing, soʻngra koʻchiring. Sheʼr mazmunini soʻzlab bering.

TURNALAR

Turnalar, hoy turnalar,
Pastlab uchingiz!
Bizning koʻl va daryolar
Bagʻrin quchingiz!

Bizlarni xursand qilib,
Keldingiz shu chogʻ.
Koʻkimizda tizilib,
Soling argʻimchoq!

Erkin-erkin uchingiz,
Osmonni boʻylab.
Qoʻrqmay yerga tushingiz,
Sayrashib-kuylab.

Bizlar koʻl, dengizlarni
Etdik koʻp obod.
Siz ham tushib bizlarni
Qilingiz xoʻp shod *Yes Muslim*

► **5- topshiriq.** Suhbatni rollarga boʻlib oʻqing va rasmlar asosida davom ettiring.

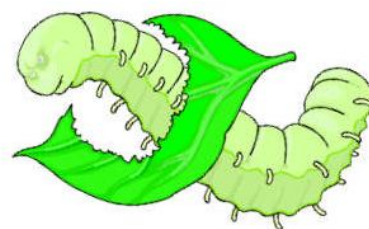
- Siz qushlarning sayrashini eshitganmisiz?
- Albatta! Uyimizda toʻti bor. Uning sayrashini eshitganman.
- Bedananing sayrashini-chi?
- Ha, bedana ham juda yaxshi sayraydi.
-

► **4-mashq.** Nuqtalar o'rniga mos so'zlarni qo'yib, gaplarni ko'chiring.

Asalari ... beradi. ... juda foydali. Ipak qurtidan ... olinadi. Ipakdan qanday ... tayyorlanishini bilasizmi? Chuvalchang ... yumshatadi. Chumoli — hasharot. Bolalar, ularni asrang. Chivin, pashshalar kasallik tarqatadi. Ular hasharotlar.

Foydalanish uchun so'zlar: *ipak, yerni, zararli, matolar, foydali, asal.*

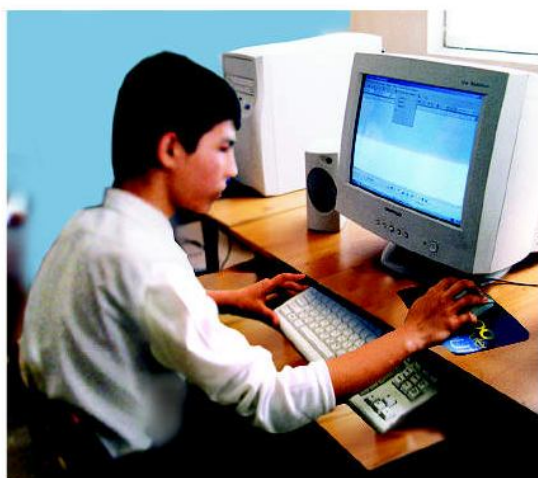

OILA A'ZOLARINING BIR KUNI

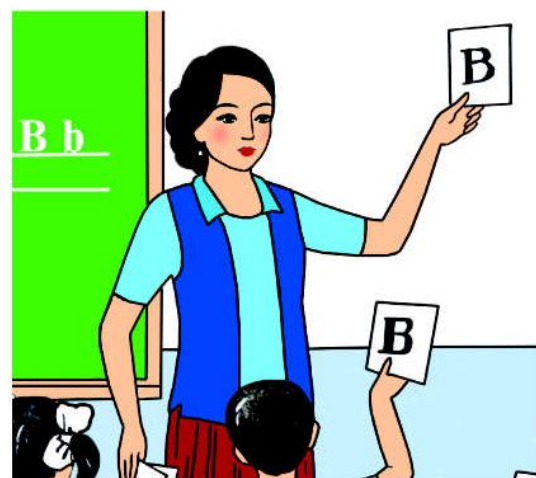
1- DARS

► **1- topshiriq.** Rasmlar asosida gaplarni to'ldiring. Boshqa oila a'zolaringiz haqida ham shunday gaplar tuzing.

Mening akam

Mening onam ...

Mening amakim ...

Mening xolam ...

► **1-mashq.** **Qayerga?** so'rog'iga javob bo'lgan so'zlarni toping va ularni ko'chirib yozing.

Dadam bilan oyim har kuni ertalab ishga ketadilar. Men singlim bilan maktabga boramiz. Ukam esa bog'chaga boradi. Dadam bilan oyim bizlarni mashinada maktabga va bog'chaga olib boradilar. Bog'cha uyimizga yaqin, ammo maktab ancha uzoq. Oyim shifokor, shuning uchun shifoxonaga ketadilar. Dadam haydovchi, boshqa shaharlarga yuk tashiydilar. Buvam har kuni mahalla idorasiga boradilar. U kishi mahalla oqsoqoli.

LUG'AT

ertalab — утром

yaqin — близко

uzoq — далеко

haydovchi — водитель, шофёр

yuk — груз

idora — правление

BILIB OLING!

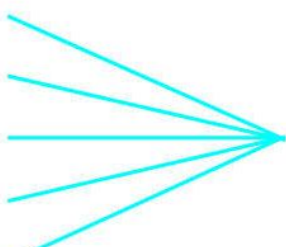
Ish-harakatning yo'nalishini ifodalash uchun manba-makonni bildiruvchi so'zlarga **-ga** qo'shimchasi qo'shiladi. Bu so'z „**Qayerga?**“ so'rog'iga javob bo'ladi. Masalan: *Do'konga boraman. Sifga kirdik.*

Soʻzlarning **-ga** qoʻshimchasi yordamida bogʻlanishiga eʼtibor bering!

Qayerga?

Nima qilyapti?

uy
sinf
bogʻcha
teatr
doʻkon

ga kiryapti.

► **2- topshiriq.** Rollarga boʻlib oʻqing, yangi soʻzlarni koʻchirib oling va eslab qoling.

— Aziza, sovitgichdan sariyogʻni olib dasturxonga qoʻygin.

— Oyijon, dasturxonga hamma narsani qoʻyib boʻldim. Nonushta tayyor.

— Anvar, buving va buvangni nonushtaga chaqir. Men shirchoy olib kiraman.

— Xoʻp, oyijon. Hozir chaqiraman.

— Aziza, sen hovliga chiqib dadangni chaqir.

— Ana, dadam kelyaptilar. Men shirchoy ichmayman.

— Mayli, pishloq yegin.

LUGʻAT

sariyogʻ — сливочное масло

sovitgich — холодильник

shirchoy — чай с молоком

pishloq — сыр

► **2-mashq.** Soʻzlarni qoʻshib gaplar tuzing. Ajratib koʻrsatilgan soʻzlarni **-ga** qoʻshimchasi bilan qoʻllang.

oʻtirmoq	oʻyingoh	chiqmoq	maktab
bormoq	zina	koʻrmoq	ofis
televizor	kelmoq	stul	ketmoq

2- DARS

Kim qayerga boradi?

Buvim

Dadam

Onam

Akam

Men

▶ **3-topshiriq.** O‘yin orqali bajaring va davom ettiring. Berilgan gaplar asosida „**Qayerga borish kerak?**“ so‘rog‘iga javob bering.

Namuna: — *Tarixiy yodgorliklarni ko‘rmoqchiman.* — **Sen muzeyga borishing kerak.**

1. Akmal non olmoqchi.
2. Opam davolanmoqchi.
3. Rustam kitob olmoqchi.
4. Men sport bilan shug‘ullanmoqchiman.

BILIB OLING!

Ba‘zi so‘zlarda **-ga** qo‘shimchasi undosh tovushlardan keyin **-ka** tarzida aytilsa ham, yozuvda doim **-ga** yoziladi.

Qiyoslang: **dalaga — daraxtga, ipga — ishga, uyga — maktabga.**

▶ **3-mashq.** Ushbu rasmlar asosida so‘roq bering va javobini daftaringizga yozing.

► **4-topshiriq.** **-ga** va **-da** qo'shimchalarini to'g'ri qo'llab, savollarga javob bering.

- Dam olish kuni qayerga borasan?
- Do'stim bilan _____ .
- Do'sting bilan qayerda uchrashasan?
- _____ .
- Basseynga piyoda borasizlarmi?
- Yo'q, _____ .
- Qaysi avtobusga chiqasizlar?
- _____ .

TINCHLIK BARQAROR BO'LSIN

1- DARS

► **1-topshiriq.** Rasmlar asosida mustaqil matn tuzing.

Ezgulik arkasi

Baxtiyor ona haykali

► **1- mashq.** Ko'chiring, gaplarning mazmunini so'zlab bering.

Daraxt ildizi bilan kuchli, odam — do'stlari bilan.
Tinchlik farovonlik keltiradi.

Tinchlik bo'lsa, barcha ahil yashaydi.

Tinchlik — baxt, sog'lik — taxt.

► **2- mashq.** Nuqtalar o'rniga quyida berilgan so'zlardan mosini qo'yib, gaplarni ko'chiring. Bu so'zlardagi **u** va **o'** tovushlarining talaffuzini farqlang.

Biz tinchlik ... deymiz. Tinchlik quvonch, ... , obodlik, keltiradi. Shunda xalqlar ..., ahil yashaydilar. Ammo ... hamma narsani vayron qiladi: odamlar ..., binolar buziladi.

Bolalar, bir-biringizga qo'l berib, inoq ...! Urush-urush o'ynamang. Urush haqidagi, qo'lga ... ushlagan kishilar haqidagi filmlarni ko'rmang.

Foydalanish uchun so'zlar: *to'qlik, urush, o'ladi, bo'lsin, farovonlik, tinch, qurol, yashang.*

ESLAB QOLING!

O'zbek tilida birinchi bo'g'inida **u** tovushi bo'lgan so'zlarning ikkinchi bo'g'inida ham **u** yoziladi. Ba'zan ikkinchi bo'g'indagi **u** tovushi **i** tovushi kabi talaffuz qilinsa ham, doim **u** yoziladi. Masalan: *udum, butun, kulgu, burun.*

► **2- topshiriq.** She'rnı o'qing, mazmunini so'zlab bering, topshiriqlarnı bajaring.

TINCHLIKNI KUYLAYMIZ

Tinchlik istar butun olam,
Tinch yashashni sevar odam,
Barcha ellar do'st-qadrdon,
Do'stlik uyi — O'zbekiston.
Biz tinchlikni kuylaymiz shod,
Tinchlik bilan ellar obod.
Doimo tinch bo'lsin jahon,
Tinchlik bo'lsa — yurt farovon.
Do'stlik, tinchlik — shiorimiz,
Tinchlik eli — diyorimiz.

Barot Isroil

LUG'AT

istamoq — хотеть
obod — благоустроенный
sevmoq — любить
farovon — благополучный

qadrdon — дорогой
shior — лозунг
shod — весёлый

1. She'r nima haqida yozilgan?
2. „Tinchlik“ deganda nimani tushunasiz?
3. Tinchlik mavzusida beshta bog'lanishli gap tuzing.

▶ **3-mashq.** Har bir qatorda qavs ichida berilgan raqam o'rniga alifbo tartibidagi harfni qo'yib maqollarni o'qing.

(20)rush — o(5)at.

Tin(28)lik ur(20)shni yen(6)ar.

Tinchli(10) — (5)aro(26)at.

(16)o'sh(13)ing tinch — sen tinch.

2- DARS

ESLAB QOLING!

uy — o‘y

uch — o‘ch

kul — ko‘l

kuch — ko‘ch

quy — qo‘y

un — o‘n

► **4- mashq.** Berilgan so‘zlar ishtirokida gap tuzing va yozing.

Tinchlik, do‘stlik, qo‘shiq, dunyo, ahil, quvnoq, xotira, hech narsa, aziz.

► **3- topshiriq.** Qavs ichida berilgan yaqin ma‘noli so‘zlardan gap mazmuniga mosini topib, maqollarni yozing.

N a m u n a : *Tinch (elning, yurtning) bog‘i gullaydi.*

1. Tinchlik bilan (el, yurt) ko‘karadi,
Yomg‘ir bilan (zamin, yer) ko‘karadi.

2. Tinchlik — (quvonch, baxt),
Sog‘lik — (taxt, boylik).

► **4- topshiriq.** She‘rni ifodali o‘qing, uning mazmunini so‘zlab bering. **u** va **o‘** harflarining talaffuziga ahamiyat bering.

TILAGIM

Tinchlik haqida
Kuylasam qo‘shiq,
Ovozim yangrar
Yana ham jo‘shib.

Hamma baxtiyor
Yashasin deyman,
Sursin mehnatin
Nash‘asin deyman.

Quchoqlar to‘lsin
Hamisha gulga,
Jaranglab tursin
Dunyoda kulgu.

Yo‘ldosh Sulaymon

LUG‘AT

kuylamoq — петь
yangramoq — звенеть
baxtiyor — счастливый

nash‘a — радость
jo‘shib — с восторгом
quchoq — объятие

POYTAXTIMIZ CHIROYI

1- DARS

Muomala odobiga oid so‘zlarni yodda saqlang!

- Xush kelibsiz!
- Marhamat.
- Qayerga borishni va nimalarni ko‘rishni istaysiz?
- Qaysi tarixiy shaharlarni ko‘rishni xohlaysiz?

► **1- topshiriq.** O‘zingiz yashayotgan shahar yoki qishloq haqida so‘zlab bering.

Namuna: *Men Toshkent shahrida yashayman. Toshkent — Vatanimiz poytaxti ...*

▶ **1- mashq.** *Toshkent* soʻzidan yangi soʻzlar yasang, ular ishtirokida gaplar tuzing.

▶ **2- mashq.** Savollarga javob bering.

1. Toshkent qanday shahar?
2. Toshkentda qanday tarixiy obidalar bor?
3. Poytaxtda qanday madaniy va maʼmuriy binolar bor?
4. Toshkentdagi qanday maydonlarni bilasiz?

▶ **2- topshiriq.** Matnni oʻqing va topshiriqlarni bajaring.

TOSHKENT

Toshkent — Vatanimiz poytaxti. Toshkent Oʻrta Osiyodagi eng qadimiy shaharlardan biri. Toshkent mustaqillik yillarida, ayniqsa, obodonlashdi va koʻrkamlashdi. Uning koʻchalari kengaydi, koʻpriklar, yangi zamonaviy binolar qurildi. Hozirgi vaqtda „Interkontinental“, „Dedeman“ kabi zamonaviy mehmonxonalar, „Toshkentlend“ bolalar bogʻi, Temuriylar tarixi davlat muzeyi, Ezgulik arkasi shahar koʻrkiga koʻrk qoʻshib turibdi. Shaharda zamonaviy binolar bilan birga tarixiy obidalar ham koʻp.

Bugungi kunga kelib Toshkent eng koʻrkam va zamonaviy shaharlardan biriga aylandi.

LUGʻAT

poytaxt — столица
obodonlashdi — благоустроивался
qadimiy — древний
koʻprik — мост
koʻrkam — красивый
bino — здание
mehmonxona — гостиница

1. Matnni o‘qing, mazmunini o‘z so‘zingiz bilan so‘zlab bering.
2. Lug‘at yordamida matnni tarjima qiling.
3. Yangi so‘zlarni yod oling, ular ishtirokida gaplar tuzing.

2- DARS

▶ **3- mashq.** Savollarga javob bering.

— Toshkentning qaysi ko‘chasida Turkiston saroyi va Alisher Navoiy nomli adabiyot muzeyi joylashgan?

—

— Shahrimizning Amir Temur ko‘chasida qaysi bog‘ joylashgan?

—

— Milliy bog‘ qaysi maydonda joylashgan?

—

— Shahrimizdagi bog‘larning nomini ayting.

—

— Maktabingiz atrofida qanday binolar bor?

—

▶ **3- topshiriq.** Matnni o‘qing, berilgan rasmdan foydalanib, topshiriqlarni bajaring.

TOSHKENTLEND

Toshkentlend 1995- yil 2- iyulda tashkil etilgan. Toshkent shahri markazida, Bo‘zsuv kanali qirg‘og‘ida joylashgan.

Toshkentlendda „Akva-park“, „Bolalar bog‘i“, „Osma yo‘l“ kabi majmualar mavjud.

Bu yerda turli attraksionlarda uchasiz, „Afrika safari“da o‘zingizni yovvoyi tabiat qo‘ynida his qilasiz. Suv havzalarida qayiqchada sayr qilib, suv attraksionlaridagi qiziqarli o‘yinlarda qatnashasiz. Do‘konlardan turli o‘yinchoqlar xarid qilasiz va yaxshi taassurotlar bilan uyga qaytasiz.

LUG‘AT

majmua — комплекс
yovvoyi — дикий
qirg‘oq — берег

tabiat — природа
qayiqcha — лодка
taassurot — впечатление

1. Matn mazmunini so‘zlab bering.
2. Matnni tarjima qiling.
3. Siz yana qanday istirohat bog‘larini bilasiz? Shu haqda kichik hikoya tuzing.

▶ **4- mashq.** Partadosh do‘stingiz bilan „Chet ellik sayyoh bilan suhbat“ mavzusida dialog tuzing.

N a m u n a :

— *Kechirasiz, Ko‘kaldosh madrasasiga qanday borish mumkin?*

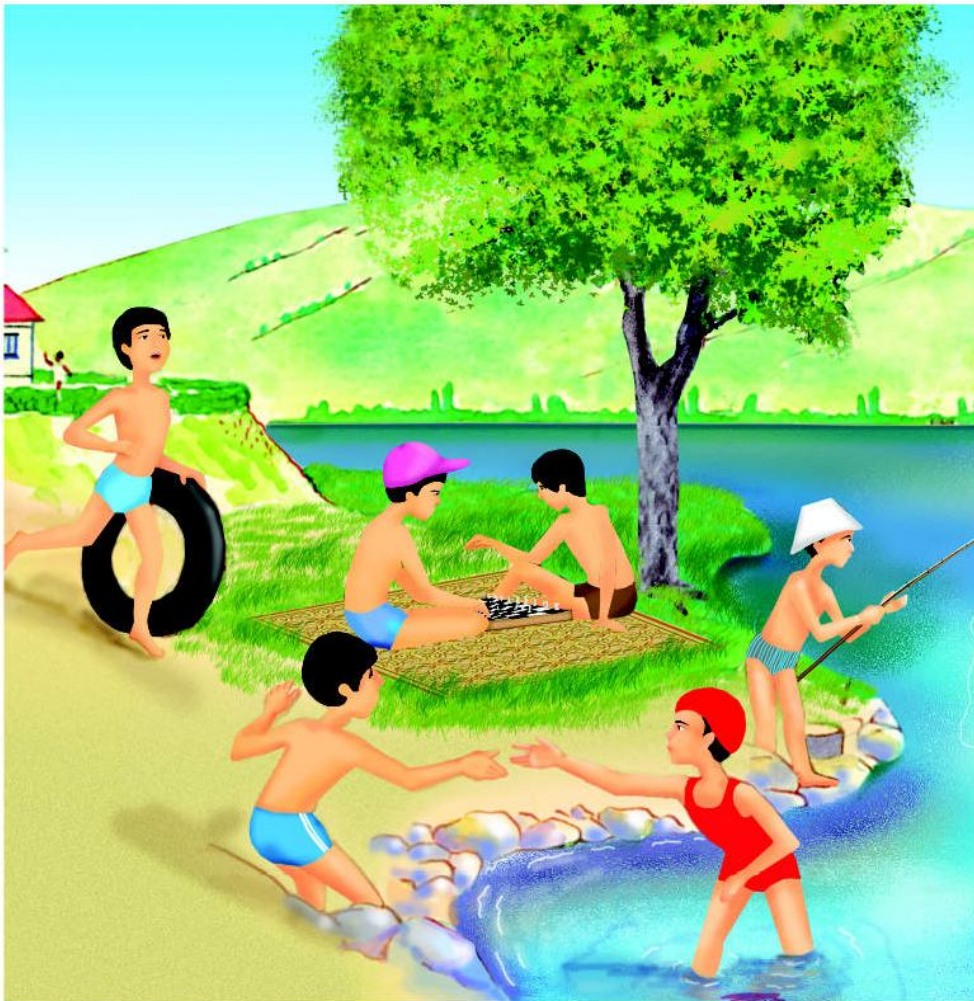
— *Shu ko‘cha bo‘ylab to‘g‘riga yurasiz, chorrahadan o‘ngga burilasiz.*

—

YOZGI TA‘TIL

1- DARS

▶ **1- mashq.** Berilgan so‘z va so‘z birikmalarini qo‘llab, rasmlar mazmuniga mos gaplar tuzing.

Foydalanish uchun soʻzlar: *ta'til, reja, oromgoh, dam olish, sayr qilish, sayohatga chiqmoq, chiniqmoq, soya-salqin, cho'milmoq, baliq tutmoq, qiziqarli o'yinlar, do'stlashmoq.*

► **1- topshiriq.** Matnni o'qing va berilgan topshiriqlarni bajaring.

YOZGI TA'TIL

Yaqinda darslar tugaydi va ta'til boshlanadi. Sinf-doshlar bilan yozgi ta'til rejasini tuzdik. Ko'pchilik oromgohga borishni istaydi. Ba'zi bolalar tarixiy shaharlarga sayohatga boradilar. Ba'zilar ota-onalari bilan dam olish maskanlarida hordiq chiqaradilar.

„Kamalak“ oromgohi soya-salqin yerga joylashgan. Oromgoh atrofi tog'lar bilan o'ralgan. Bu yerda ko'p bolalar bilan do'stlashamiz. Toza havoda chiniqamiz. Oromgohda hech qachon zerikmaymiz.

LUG'AT

yaqinda — скоро, на днях
ta'til — каникулы
reja — план
ko'pchilik — большинство
oromgoh — лагерь

istamoq — хотеть, желать
soya-salqin — прохладно
hordiq chiqarmoq — отдыхать
chiniqmoq — закаляться

1. Siz yozda qayerda dam olmoqchisiz?
2. Ta'tilda ko'pchilik qayerga boradi?
3. Sayohatga kimlar bilan borasiz?
4. Qaysi oromgoh sizga yoqadi?
5. Oromgohda nimalar qilmoqchisiz?

BILIB OLING!

Ish-harakatning boshqalar tomonidan bajarilishi, ya'ni III shaxs ko'plik **-lar**, **-dilar**, **-sinlar** qo'shimchalari bilan ifodalanadi.

Qarang: *Ular oromgohga ketdilar. Barcha bolalar musobaqada qatnashsinlar.*

▶ **2-mashq.** Gaplarni o'qing, **-dilar**, **-sinlar** qo'shimchalarini olgan so'zlarni topib, daftaringizga ko'chiring va ona tilingizga tarjima qiling.

1. Yozda do'stlarim oromgohga bordilar.
2. Boshqalar sizga yordam bersinlarmi?
3. Bu yerda bolalar do'stlashadilar, birga o'ynaydilar.
4. Sinfdo'shlarim kelsinlar, keyin mashinaga chiqamiz.
5. Bolalar daryo bo'yida uchrashadilar.

MUOMALA ODOBI

Marhamat!
Oq yo'l!
Yaxshi boringlar.
Yaxshi dam olinglar.
Xush kelibsiz!
Ko'rishguncha xayr!

▶ **3-mashq.** Nuqtalar o'rniga **-dilar**, **-sinlar** qo'shimchalaridan mosini qo'yib, gaplarni o'qing va dialogni davom ettiring.

1. — Sinfdo'shlaringiz ta'tilda qayerga bora...?
—
- U yerga yana kimlar bora...?

- Ustozlar ham ...
- 2. — Guruh rahbarlari oromgohda nima qila...?
- ...
- Murabbiylar tennis, shashka o'ynashni o'rgata...mi?
- ...
- ...

► **2-topshiriq.** Rasm asosida o'zaro suhbatlashing va **-dilar, -sinlar** qo'shimchalarini qo'llab, kichik hikoya tuzing.

2- DARS

SUHBAT

- Nodira, ta'tilda qayerga borasan?
- Buvimlarnikiga boraman. Ular menga ko'p narsani o'rgatadilar.
- Jasur, o'zing nima qilmoqchisan?
- Men oromgohga bormoqchiman. Qarindoshlarim ham men bilan birga borishadi.

- Ota-onalari rozi bo‘ladilarmi?
- Albatta-da. Amakim, „hammalari bir joyda dam olsinlar, do‘stlashsinlar“ dedilar.
- Juda yaxshi, Jasur. Yaxshi dam olinglar.
- Rahmat, Nodira. Sen ham maroqli dam olgin.

► **4-mashq.** Matnni o‘qing, III shaxs ko‘plik qo‘shimchalarini to‘g‘ri talaffuz qiling. Ajratilgan so‘zlar ishtirokida gaplar tuzib, daftaringizga ko‘chiring.

OROMGOHDA

Yozgi ta‘tilda oromgohlar gavjum bo‘ladi. Ta‘tildan oldin oromgohlarni ta‘mirleydilar. Bolalar uchun **o‘yingohlar** quradilar. Bu o‘yingohlarda turli **musobaqalar** bo‘ladi. Barcha bolalar shinam xonalarda hordiq chiqaradilar. **Oshpazlar** shirin taomlar pishiradilar, mevalardan mazali sharbatlar tayyorlaydilar. Murabbiylar she‘r **o‘rgatadilar**, hikoyalar aytib beradilar.

Oromgohda bolalar **tartib-intizomga** rioya qiladilar. Bu ishda navbatchilar yordam beradilar.

LUG‘AT

gavjum – многолюдный
ta‘miramoq – отремонтировать
o‘yingoh – стадион
tartib – порядок
rioya qilmoq – соблюдать

O'ZBEKCHA-RUSCHA LUG'AT

A

ahamiyat — значение
ahil — дружный
ajdodlar — предки
ajratilgan — выделенный
andava — мастерок, шпатель
anhor — речка
anjom — инвентарь
asalari — пчела
asar — произведение
avval — раньше
ayvon — веранда, терраса, балкон

B

badantarbiya — физзарядка
barobar — равно
bastakor — композитор
bayram — праздник
bemaza — невкусный
bemor — больной
betoqatlik — нетерпение
beg'ubor — чистый, прозрачный
birinchi — первый
bir dona — одна штука
bir mahal — однажды
bormoq — пойти
bola ochmoq — выводить птенцов
boy, boylik — богатый, богатство
buklamoq — сгибать
bukmoq — гнуть, сгибать
burkamoq — укутать
bo'yamoq — красить

D

daha — массив
dahliz — коридор
dahshat — страх, ужас
dam olmoq — отдыхать
daryo — река
darvoza — ворота
dastro'mol — носовой платок
dasturxon — скатерть
dastyor — помощник
davolamoq — лечить
davr — период, эпоха
dazmollamoq — гладить
devor urish — возводить стену
doim — всегда
duo — благословение
duradgor — плотник

E

ehtiyot qilmoq — беречь, оберегать
ekin — посев
ekmoq — сеять, сажать
el — народ, люди
eritmoq — растворить
erta — рано, раньше
eslab qolmoq — запомнить
esmoq — дуть, веять
etak — подол; фартук

F

farzand — ребёнок
favvora — фонтан
foyda keltirish — приносить пользу
foydali — полезный

G

gapirmoq — говорить
garmdori — перец
guldasta — букет
guldon — ваза для цветов
gulzor — цветник
go'zal — прекрасный,
 красавица

H

halok bo'lmoq — гибнуть,
 погибать
halol — честный
hamshira — медсестра
har kuni — ежедневно
har oyda — ежемесячно
harorat — температура
haydamoq (yer) — пахать
hayot — жизнь
hasharot — насекомое
hech kim — никто
hech narsa — ничто
hech qachon — никогда
hikmat — мудрость
hil-hil — спелый
himmatli — щедрый
himoya qilmoq — защищать
hisoblash — считать
hol — обстоятельство
hosil — урожай
hudud — территория
hunar — ремесло
hurmat qilmoq — уважать
hush — чувство, сознание

I

iflos — грязный, нечистый
ijodkor — творец, создатель
iliq — тепло, тёплый
iloji boricha — по возможности
indamas — молчаливый
indin — послезавтра
ipak qurti — шелкопряд
isitmasi chiqmoq — температу-
 рить
ixcham — изящный
ichimlik — напиток

K

kasal — больной
kavshamoq — жевать
kashta — вышивка
kenja — младший
kechki ovqat — ужин
kimdir — кто-то
kiyik — олень
kulrang — серый
kumush — серебро, серебряный
kun sayin — день за днём
kundalik — повседневный;
 дневник
kurtak — почка (растения)
ko'karmoq — зеленеть
ko'kat — зелень
ko'milmoq — завалиться
ko'p qavatli — многоэтажный
ko'rk — красота
ko'rsatmoq — показать
ko'zgu — зеркало

L

laziz — сладкий
lavlagi — свекла
libos — одежда

likopcha — тарелка
loyiha — проект
lo'ppi — пышный

M

mahsulot — продукция, товар
majmua — комплекс
makkajo'xori — кукуруза
ma'no — смысл, значение
manzil — место назначения
mamnun — довольный
mard — смелый
maqtaboq — хвалить
masofa — расстояние
maslahat — совет
mastava — суп с рисом
maxsus — специальный
maza — приятно, хорошо
mashhur — знаменитый
mehmon — гость
mehmonxona — гостиница
mehmon qilmoq — угощать
mehr — любовь
me'mor — архитектор
momiq — мягкий, пушистый
moy — жир, масло
muhandis — инженер
musobaqa — соревнование
mustaqillik — независимость
mustaqil — самостоятельный
muzlamoq — замерзать
muqaddas — святой
mo'l — много, обильно

N

nafs — желание (есть)
na'matak — шиповник

nechanchi — который
necha so'm — сколько стоит
nimadir — что-то
niqob — маска
nishonlash — отмечать
nonushta — завтрак
nok — груша
novvoy — пекарь

O

obdan — тщательно
odil — справедливый
oqko'ngil — простодушный
orasta — опрятный, опрятно
oldin — сначала
orqasida — за, сзади
ovqat, ovqatlanmoq — пища, еда; кушать
og'ir — тяжёлый, тяжело;
og'rimoq — болеть
oshpaz — повар

P

parvarish qilmoq — ухаживать
paxtakor — хлопкороб
paxtazor — хлопковое поле
paydo bo'lmoq — появляться, возникать
pirillamoq — порхать
podsho — царь
poliz — огород
posbon — страж
po'stin — шуба, тулуп

Q

qad ko'tarmoq — подняться, расти
qadimiy — древний

qadrdon — дорогой; близкий
qafas — клетка
qaldirg'och — ласточка
qalin kiyinmoq — тепло
одеваться
qaltiramoq — дрожать
qariya — старик
qayerda — где
qayerga — куда
qaynatma — вареный
qizg'in — горячий; бурный
qoplamoq — покрывать
qorbo'ron — игра в снежки
qovurma — жареный
qurilgan — подстроенный
qurilish — строительство
qurolli kuchlar — вооружённые
силы
quvlash — догонять, гнаться
quvvat — сила
quvonch — радость
quyuq — густой
qo'lda termoq — собрать
вручную
qo'lda yasalgan — ручная
работа
qo'yamoq — ставить, положить

R

raqam — цифра
raqs — танец
rassom — художник
rioya qilmoq — соблюдать
rost — правда

S

sahifa, varaq — страница, лист
sahro — пустыня
sanalmoq — считаться
salqin — прохладно
saqlamoq — беречь, хранить
saralamoq — отбирать,
сортировать
sardor — предводитель,
командир
saroy — дворец
sarg'aymoq — желтеть
sayohat — путешествие
sayr qilmoq — гулять
sayramoq — петь (птицы)
sayyoh — турист
sergak turmoq — быть начеку
soha — сфера, область
soz — музыкальный инструмент
sozanda — музыкант
sport anjomlari — спортивный
инвентарь
supurmoq — подметать
surtmoq — мазать
suyuq — жидкий
suzish — плавание

T

taajjublanmoq — удивляться
tabiiy boylik — природное
богатство
takrorlamoq — повторять
talaffuz — произношение
tan berish — признать
tanimoq — узнать
taqsimlamoq — распределять
taramoq — расчёсывать

tarixiy obida — исторический
памятник

tasma — лента

tasvirlash — изображать

terimchi — сборщик

tez aytish — скороговорка

tezroq — скорее

tikuvchi — портной, портниха

tinglamoq — слушать

tomir — кровеносные сосуды

tomosha — представление

tomchi — капля

topmoq — найти

tortib bermoq — взвешивать

toza havo — чистый воздух

toshbaqa — черепаха

toshqin — бурный

tur — вид

turp — редька

tuyaqush — страус

tuyoq — копыто

tuzsiz — несолёный

tushlik — обед

tushuntirmoq — объяснять

to'kilmoq — сыпаться

to'r — сетка

U

ustun — столбик

uy daftari — домашняя тетрадь

uzaymoq — удлиняться

V

varrak — воздушные змеи

vatan — родина

vayron qilmoq — разрушать

voyaga yetmoq — достичь
совершенства

X

xalta — мешочек

xartum — хобот

xayol — мечты, думы

xazina — сокровище

xil-xil — разные

xirmon — гумно, хирман

xiyobon — сквер

xizmat — служба, работа

xola — тётя (сестра матери)

xonadon — квартира

xotira — память, воспомина-
ние

xotirjamlik — спокойствие

xushmuomala — вежливый

Y

yalpiz — мята

yaltiramoq — блестеть

yaqinda — недавно

yasamoq — изготавливать,
лепить, мастерить

yasatmoq — наряжать,
украшать

yer haydamoq — пахать землю

yerto'la — подвал

yetim — сирота

yetib kelmoq — успеть

yigitcha — паренёк

yig'im-terim — уборка урожая

yig'ilish — собрание

yodda tutmoq — помнить

yodlamoq — запомнить

yonida — около, у, рядом с

yoqimli — приятный

yoqtirmoq — любить

yotoqxona — спальня
yordamlashmoq — помогать
yorugʻ — светлый
yogʻmoq — идти
(дождь, снег)
yogʻoch — доска
yugurmoq — бегать, бежать
yurish — ход, ходьба
yurt — край, родина, страна
yuvinish xonasi — ванная
yuvmoq — мыть

Z

zamonaviy — современный
zar — золото, золотой
zararli — вредный; убыточный
zina — лестница
zumda — моментально
zoʻr — сильный, мощный

Oʻ

oʻlka — край
oʻquv qurollari — учебные принадлежности
oʻrganmoq — изучать, учиться
oʻrmon — лес
oʻrtasida — среди, в центре
oʻtirmoq — сидеть
oʻxshamoq — быть похожим
oʻyin — игра
oʻyin-kulgu — веселье

Gʻ

gʻalaba — победа
gʻayrat bilan — энергично, старательно
gʻolib — победитель

SH

sharaf — честь
sharbat — сок
sharoit — условие
shekilli — кажется
shinam — уютный
shirin taom — вкусная еда
(пища)
shishirmoq — надувать
shod-xurram — весёлый, радостный
shon-shuhrat — слава
shotut — красный тутовник

CH

chalmoq — играть (на музыкальных инструментах)
chanoq — хлопковая коробочка
chaqqon — ловкий
charxpalak — чигирь
chang — пыль
changʻi — лыжи
chigit — семена хлопчатника
chilla — летний зной; зимний холод
chin dildan — от души
chiniqtirmoq — закалять
chirillamoq — чирикать
chiroy ochmoq — становиться прекрасным
chumoli — муравей
choʻkmoq — тонуть
choʻmiltirmoq — купать

MUNDARIJA

O'zbekiston — Vatanim manim	4
Qadrdon maktabim	8
Bizning sinfimiz	13
Bizning uyimiz	19
Bog'da	25
Kuzgi ishlar	32
Bozorda	39
Oshxonada	43
Kiyim do'konida	48
Sport, sport, sport!	53
Salom, yangi yil!	57
Qish o'yinlari	62
Kasblar	66
Kitobni asrang	70
Orasta bo'ling	74
Yil fasllari va ob-havo	79
Bahor keldi	84
Xotin-qizlar bayrami	89
Navro'zi olam keldi	93
Qushlar va hasharotlar	97
Oila a'zolarining bir kuni	102
Tinchlik barqaror bo'lsin	107
Poytaxtimiz chiroyi	111
Yozgi ta'til	115

**ABDUROZIQ RAFIYEV,
GULNORA MUHAMMADJONOVA**

O‘ZBEK TILI

**Ta’lim rus tilida olib boriladigan maktablarning
4- sinfi uchun darslik**

5- nashri

*„O‘qituvchi“ nashriyot-matbaa ijodiy uyi
Toshkent — 2013*

Muharrir *G. Nasriddinova*
Badiiy muharrir *D. Mulla-Axunov*
Texnik muharrir *T. Greshnikova*
Kompyuterda sahifalovchilar: *Sh. Yo‘ldosheva,*
F. Hasanova

Nashriyot litsenziyasi AI №161. 14.08.2009. Original-maketdan bosishga ruxsat etildi 18.04.2013. Bichimi 70x90¹/₁₆. Kegli 12, 14 shponli. Garn. Helvetika. Ofset bosma usulida bosildi. Ofset qog‘ozi. Shartli b. t. 9,36. Hisob-nashriyot t. 6,5. Bosma t. 8,0. Adadi 5 467 nusxa. Buyurtma №

O‘zbekiston Matbuot va axborot agentligining „O‘qituvchi“ nashriyot-matbaa ijodiy uyi. Toshkent—129. Navoiy ko‘chasi, 30-uy. // Toshkent, Yunusobod dahasi, Yangishahar ko‘chasi, 1-uy. Shartnoma № 07-04-13.

**Ijaraga beriladigan darslik holatini
ko'rsatuvchi jadval**

T/r	O'quvchining ismi va familiyasi	O'quv yili	Darslikning olingandagi holati	Sinf rahbarining imzosi	Darslikning topshirilgandagi holati	Sinf rahbarining imzosi
1						
2						
3						
4						
5						

**Darslik ijaraga berilib, o'quv yili yakunida qaytarib olinganda
yuqoridagi jadval sinf rahbari tomonidan quyidagi baholash
mezonlariga asosan to'ldiriladi:**

Yangi	Darslikning birinchi marotaba foydalanishga berilgandagi holati.
Yaxshi	Muqova butun, darslikning asosiy qismidan ajralmagan. Barcha varaqlari mavjud, yirtilmagan, ko'chmagan, betlarida yozuv va chiziqlar yo'q.
Qoniqarli	Muqova ezilgan, birmuncha chizilib, chetlari yedirilgan, darslikning asosiy qismidan ajralish holati bor, foydalanuvchi tomonidan qoniqarli ta'mirlangan. Ko'chgan varaqlari qayta ta'mirlangan, ayrim betlariga chizilgan.
Qoniqarsiz	Muqova chizilgan, yirtilgan, asosiy qismidan ajralgan yoki butunlay yo'q, qoniqarsiz ta'mirlangan. Betlari yirtilgan, varaqlari yetishmaydi, chizib, bo'yab tashlangan. Darslikni tiklab bo'lmaydi.